

LIHAFOORUM

2011

Trükise väljaandmist toetab Euroopa Liit

Maaelu Arengu Euroopa
Põllumajandusfond:
Euroopa investeeringud
maapiirkondadesse

Sisukord

- 4** **Sissejuhatus Lihafoorumile**
Toomas Kruustük, EPKK lihatoimkonna esimees, Nõo Lihatööstus
- 6** **Liha maitsegu nagu liha!**
Helir-Valdor Seeder, põllumajandusminister
- 7** **Lihasektor 2011**
Ragne Lokk, Martin Pretke, Põllumajandusministeerium
- 19** **Eesti lihaturg 2010**
Maris Viileberg, Marje Josing, Eesti Konjunkturiinstituut
- 22** **E-ainetevabad tooted**
Rein Visk, Oskari LT AS
- 24** **Ebakindlus Euroopa munaturul**
Jarno Hermet, Linnu Talu
- 26** **Olukord sealihasektoris**
Einar Jakobi, Viru Lihahistu
- 27** **Eesti lambalihaturg 2011**
Ell Sellis, Külli Vikat, Eesti Lambakasvatajate Selts (ELaS)
- 29** **Lihaveisekasvatus aastal 2011**
Aldo Vaan, Eesti Lihaveisekasvatajate Selts
- 32** **Konkurentidevaheline informatsiooni vahetamine: mis on lubatud ja mis keelatud**
Tanel Kalaus ja Kaisa Kuusk, Advokaadibüroo Raidla Lejins & Norcous

Sissejuhatus Lihafoorumile

Toomas Kruustük, EPKK lihatoimkonna esimees, Nõo Lihatööstus

Meie ümber toimub pidevalt muutumine ning kogu maailm areneb koos ühiskonnaga. Muutuvad nii inimesed kui ka inimeseks olemine ning nendega koos töö, töövormid ja tööturg. Maailmas toimuvad sotsiaalsed, tehnoloogilised ja ökoloogilised muutused, mis mõjutavad tarbijaid (kliente) ning nende tarbimiskultuurist saavad mõjutatud nii maailma majandus kui ka poliitika.

Suurenenud konkurents ja tarbijate nõudmiste lisandumine on näited nendest muutustest, mis on esitanud uusi väljakutseid nii organisatsioonidele kui ka nende töötajatele. Selline ühiskond on loonud uusi tarbijaid, kes on teadlikumad sellest, mida nad soovivad, hindavad rohkem kvaliteeti ning on avatud uuteks väljakutseteks (elamusteks).

Kõik eelpool nimetatud muutused on mõjutanud ka lihasektorit. Eelkõige on uued trendid tekkinud tänu teadlikele tervislike eluviiside pooldajatele, kes oma tarbimisharjumustes hindavat kvaliteetset toorainet ning eelistavad kodumaist toodangut. Kvaliteetne tooraine ning meeldiv maitseelamus loovad tarbijates turvatunde ning panevad väärtustama omamaisust.

On teada tõde, et söömine ei ole pelgalt kõhutäitmine, vaid on seotud ka inimese teiste vajadustega. Kui võtta aluseks A. Maslow vajaduste teooria, siis söömine on tihedalt seotud inimese turvatundega. See tähendab seda, et tänapäeva tarbija tahab olla kindel, et see mida ta sööb, on tervislik ning ei sisalda palju säilitusaineid ega kahjulikke mikroobe.

Slow ja Slow Food liikumine

Slow food - ühendus heast, tervislikust ja mõnustast maitsvast toidust.

Tänu **Carlo Petrini**’le ja paljudele teistele inimestele, kes hindavad aeglustamistaktikat, on loodud globaalne *Slow* liikumine. Selle liikumi-

se üheks eesmärgiks on esitada kiiruskultusele väljakutse ning tõestada, et sageli on hoopis aeglane parem ning kiirustamine ei pruugi alati viia kõige paremate lahendusteni. *Slow* liikumine ei tähenda sugugi mitte teosammul tegutsemist, vaid elamist tänapäevases tormilises maailmas kiire ja aeglase vahel tasakaalu leides. Liikumisele on aluse pannud inimesed, kes tahavad kaasaegses kiiretempolises maailmas paremini elada. Seega saab *Slow* filosoofia võtta kokku sõnaga – **tasakaal**. Kiirusta, kui vaja ning võta hoog maha siis, kui selleks on õige hetk. Püüa elada *tempo giusto* ehk õigel kiirusel nagu öeldakse muusika noodikeeles (*Honorè 2009: 19*).

Tänapäeval on hakanud inimestele paralleelselt kiirtoidu kõrval pakkuma huvi aeglane söök ja vähemal määral ka jook. 1980ndate keskpaigast sai Itaaliast alguse *Slow Food* liikumine, mis on sellest ajast peale kasvanud ning tänaseks päevaks levinud üle kogu maailma. Seda liikumist iseloomustab inimeste soov tarbida kodumaisest toorainest ning kohalikest produktidest valmistatud tooteid ning läbi selle jagada koduseid lihtsusi. Läbivaks põhimõtteks on toituda tervislikult, valida hoolikalt kvaliteetseid tooraineid ning eelistada kodumaist. *Slow Food* liikumise poolt püstitatud eesmärgid on kõrged ning ambitsioonid suured.

Siinkohal toon esile veel ühe nüansi, mis iseloomustab aeglast toitu. Nimelt on üheks ideeks ka hävimisohus kohaliku toidu kaitsmine. Heaks näiteks on Itaalia linnas **Colonnata** valmistatav toode *lardo*, mida toodetakse seapekist. Toit oli hävimisohus sel ajal, kui hakati eelistama väherasvast toitu rasvasele. Täna sel päeval aga korraldatakse *Slow Food* liikumise initsiatiivil *lardo* festivale (*Leitch, 2003*).

Allikas: <http://italianfood.about.com/od/italianmeatrecipes/ig/Salumi--Italian-Cold-Cuts/Lardo-di-Colonnata.htm>

Lihasektorit puudutavad teemad

Viimase kolme aasta jooksul on eestlaste toidulaua liha osakaal aasta-aastalt vähenenud. Kui 2008. aastal tarbiti liha keskmiselt 75,6 kg inimese kohta, siis 2009 oli see näitaja 73,4 kg ning 2010 juba 70,1 kg. Kõikide tootegruppide puhul on märgata tarbimise langust:

- sealiha osas 15,5%
- veiseliha osas 17,4%
- lambaliha osas 28,6%
- ainult kanaliha tarbimine on kasvanud 12,6% võrra

Siinkohal tooksin esile mõningaid positiivseid näiteid:

Selle aastaga on Türki läbi ETKÜ läinud ca 5000 nuum- ja tapapulli + 2000 tiinet piimatõugu mullikat

Positiivse nüansina on näha, et Eestis on jõudsalt hakatud lihavedeiseid kasvatama.

Palju aastaid on kõneletud vorstide klassidest, mille eesmärgiks on tarbijatele selgitada, mida nad kulutatud raha eest saavad. Sellise arvamuse kujunemisele on suures osas kaasa aidanud meedia. Läbi meedia on tarbijates kujundatud arvamus, et Eestis valmistatud vorstitooted on erineva kvaliteediga ning seepärast on tarbija hakanud vähehaaval kahtlema, kas Eestimaise toodangu eelistamine on alati ikka õigustatud? Siinkohal on asjakohane Eesti tarbijaid veidi harida ning tuua välja nüansid, millest toode koosneb ning mis määrab ära toote hinna. Erineva kvaliteedi tingivad toodetes kasutatavad koostisosad, mis väljendub väga selgelt toote hinnas. Osades lihatoodetes kasutatakse lihamassi, mis väidetavalt on sama hea kui värske

puhas liha, kuid teistes toodetes kasutatakse ainult puhast liha ning maitseaineid. Siinkohal on selgelt arusaadav, et puhta liha sisaldusega toode ei saa olla samas hinnaklassis, mis lihamassi baasil valmistatud toode. Tarbijatele oleks suureks abiks näiteks vorstiklasside kehtestamine nagu on seda praktiseeritud nii Soomes, Leedus kui ka Saksamaal osades liiduvabariikides. Nendes riikides ei soovi kaubandus näha toodetes *mdm*-i. Tulemuseks on see, et toodet on lihtne analüüsida, sest kaltsiumi sisaldus tootes on kõrgem.

Tarbijate kaitseks soovitakse rakendada vorstiklasse just sel põhjusel, et sel viisil on võimalik tarbijal selgemalt eristada suurema lihasisaldusega toodet väiksema lihasisaldusega tootest. Muudatuse siseseviimine vorstitoodete pakenditel (olgu selleks näiteks erinevate värvidega märgistatud pakendid), aitaks tarbijal kiiremini vorstitoodetes orienteeruda ning tarbija suudaks väiksema vaevaga üles leida just tema tarbimisharjumustele sobilikuma toote. Eri värvi pakendid näitaksid ära, milliseid koostisaineid üks või teine vorstitoode endas sisaldab.

Tulevikus võime oodata lihatoodete (täissuitsuvorstid, keeduvorstid, viinerid, sardellid, poolsuitsuvorstid) lahknemist kahte suunda:

- 1) Toodet, mis on kõrge lihasisaldusega
- 2) Toodet, mis võivad sisaldada palju lihaasendajaid: lihamass, soja jne

Kokkuvõtvalt võib öelda, et tänapäeva tarbija teab, mida ta tahab ning oskab hinnata kvaliteetseid lihatooteid. Inimesed hoolivad on tervisest ning elukvaliteedist ja hea toit kuulub vaieldamatult selle kõige juurde.

Liha maitsegu nagu liha!

Kokaraamatuid ja kokkamisveebe lapates antakse meile teada, mis on biifsteegi, antrekoodi, langeti, karbonaadi, ragu, eskalopi ja nii edasi erinevus. Ja muuseas, nagu selgub, oli ragu lihasisaldus omal ajal paika pandud - vähemasti pool pidi selles kontide küljes liha olema.

Aga kas vorst ikka on alati vorst ja kas kana maitseb nagu kana? Sellest kõigest tulekski lihafoorumil rääkida, sest piisava selgusega on juba kaugete aastate tagant teada, et lihas on rammu, väge ja vitamiine. Ja liha on hea ja maitsev.

Vorst peaks kah olema ma üks väärt suutäis. Meenus ammu loetud ungari muinasjutt vae-sest poisist, kes tahtis hirmsasti vorsti süüa ja saigi viimaks lihunikekuninga väimeheks. Enne seda läks ta rändama ja kohtas oma teel sipelgat, lõvi ja kotkast, kes hobusekintsu pärast jagelesid. Noormees oli kohtunikuks ja jagas kintsu nõnda, et igaüks sai oma osa ja kõik olid rahul. Loomulikult sai nupukas noormees naiseks kauni kuningatütre, kellega elati koos elu lõpuni. Ja sai süüa korralikku vorsti.

Elu pole muinasjutt, kuid muinasjuttudes ongi tarkuseiva. Muinasjutud lõpevad siiski tavaliselt hästi ja ka vorstide lahterdamise osas peaks asi ühel heal päeval paika saama. Siinkohal olgu hoiatuseks muinasjutt ahnest vanamoorist, kelle nina otsa kasvas vorst. Ja ta viimane soov kolmest oli, et see kaoks...

Põllumajandusministeeriumi ja minu sooviks on, et tootjad, töötajad, kokad ja sööjad teaksid, mis nende kõhtu rändab. Kanast saagu oskusliku tegutsemise korral ikka oivaline krõbe kaunitar, mitte liha ega kala või hoopis tundmatu maitsega roog.

Edu ja hoiame kokku!

*Helir-Valdor Seeder,
põllumajandusminister*

Eesti lihasektor

Koostajateks on põllumajandusministeeriumist põllumajandusturu korraldamise osakond Ragne Lökk ja kaubandus ja põllumajandussaadusi töötleva tööstuse osakonnast Martin Pretke

1. Loomade arv

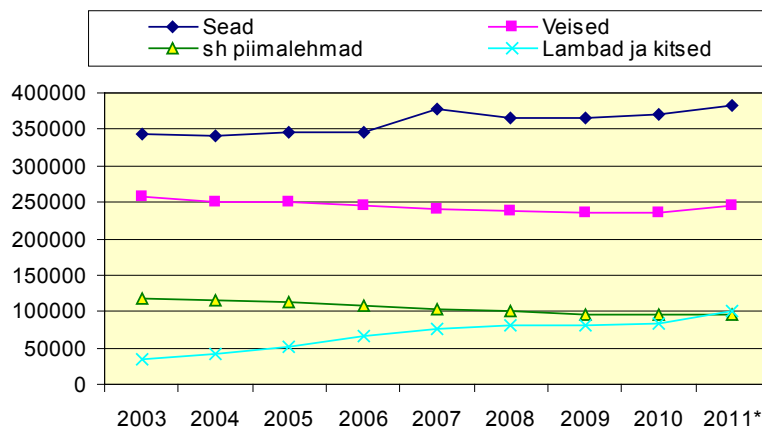
Statistikaameti andmetel oli Eestis 2010. a lõpu seisuga 236 300 **veist**, kellest 40,8% (96,5 tuh) moodustasid piimalehmad. Võrreldes 2009. aasta lõpuga suurenes veiste arv 0,6%. Käesoleva aasta 30. septembri seisuga kasvatati Eestis 244 200 veist. Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) andmetele kasvatati käesoleva aasta 30. septembri seisuga Eestis 46 673 lihatõugu (s.h. lihatõu ristand) veist. Kõige enam lihatõugu (s.h. ristand) lehma kasvab 50-99 pealistes karjades.

2010. aasta lõpus seisuga peeti Eestis 371 700 **sigat**, võrreldes 2009. aasta sama ajaga suurenes sigade arv 1,7 % võrra. Käesoleva aasta 30. septembril oli sigade arvuks 383 800.

Lammaste arv oli eelmise aasta lõpuks 78 600 ning kitsede arv 4 100. Võrreldes eelmise aasta sama ajaga suurenes lammaste arv 2,6% ning kitsede arv suurenes 4,8%. Käesoleva aastal 30. septembril oli lambaid ning kitsi kokku 99 900. PRIA andmetel kasvab kõige enam lambid üle 100-pealistes karjades ja kitsi 1-9 pealistes karjades.

Joonis 1. Loomade arv aastatel 2003-2011 31. detsembri seisuga (2011. aasta arvud on seisuga 30. september)

Allikas: Statistikaamet (ESA)

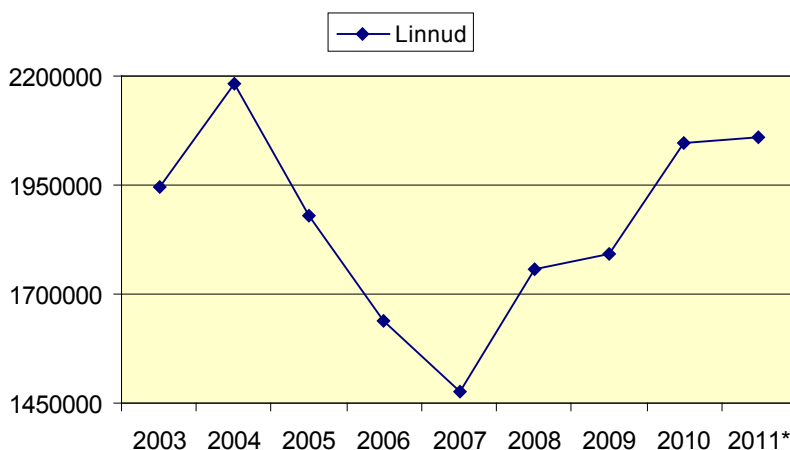
Lindude arv

Statistikaameti andmetel peeti Eestis 2010. aasta lõpu seisuga 2 046 400 **kodulindu**. Võrreldes 2009. aasta lõpuga suurenes kodulindude arv

12,4%. Käesoleva aasta 30. septembri seisuga peeti Eestis 2 059 000 kodulindu.

Joonis 2. Lindude arv aastatel 2003-2011 31. detsembri seisuga (2011. aasta arvud on seisuga 30. september)

Allikas: ESA

2. Lihatoodang

Eesti Konjunktuurinstituudi (EKI) andmetel oli 2010. aastal siseturul kodumaise toodangu osakaal 83% (2009. aastal oli kodumaise toodangu osakaal 80%). Liha tootmismahu püsimine ja tarbimise vähenemine suurendasid isevarustatust 3%-punkti võrra. Kodumaine lihatoodang kattis viimati siseturu vajaduse 1993. aastal.

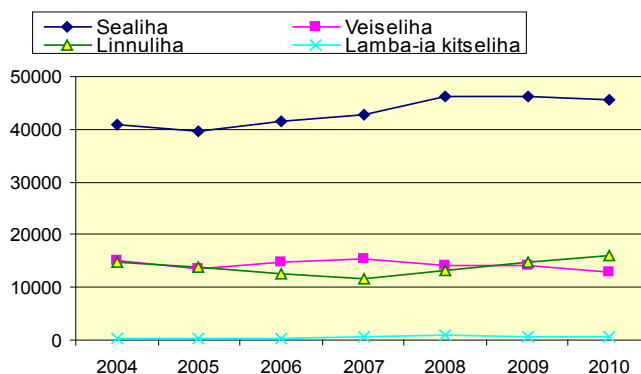
ESA andmetel toodeti 2010. aastal Eestis kokku 75 410 tonni liha, millest 60% (45,8 tuh t) moo-

dustas sealihaga, 17% (12,9 tuh t) veiseliha, 21% (16 tuh t) linnuliha ning 1% (0,7 tuh t) lamba- ja kitseliha.

Võrreldes 2009. aastaga vähenes kogu lihatoodang 0,7%. Lihaliikidest alanesisid nii veiseliha (8%), sealihaga (0,7%) kui ka lamba- ja kitseliha (14%) toodangud. Linnuliha toodangumahud on aga viimastel aastatel tõusnud. Võrreldes 2009. aastaga suurenes 2010. aastal tootmine 6,9%.

Joonis 3. Lihatoodang aastatel 2003-2010

Allikas: ESA

3. Tarbimine

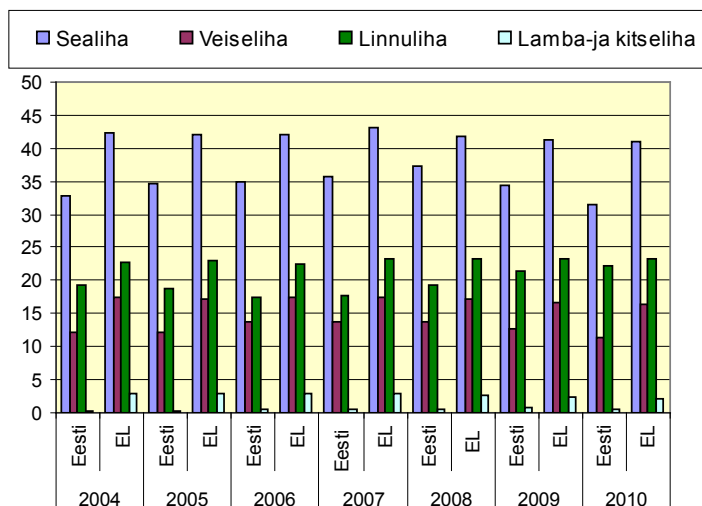
ESA esialgsetel andmetel tarbiti 2010. aastal Eestis keskmiselt 70,1 kg liha ühe elaniku kohta, Euroopa Liidus (EL) aga 83,5 kg. Eestis vähenes liha tarbimine aastaga 3,3 kg võrra elaniku kohta, kõige populaarsema lihaliigi (sealiha) puhul oli

vähenemine 2,7 kg elaniku kohta. Enim tarbiti sealihaga (31,6 kg) ning vähim lambaliha (0,5 kg).

EK prognooside kohaselt tarbitakse EL-is 2020. aastal elaniku kohta 85,4 kg liha (EL15 - 87,6 kg; EL12 - 76,4 kg).

Joonis 4. Liha tarbimine ühe elaniku kohta aastas, kg

Allikas: ESA; Euroopa Komisjon

4. Turuhinnad

2010. aastal jäi keskmine searümpade hind EL-is eelmise aastaga võrreldes madalamale tasemele. Kui 2010. aasta keskmiseks kujunes 140,24 eurot/100kg, siis 2009. aasta keskmine oli 1,4%

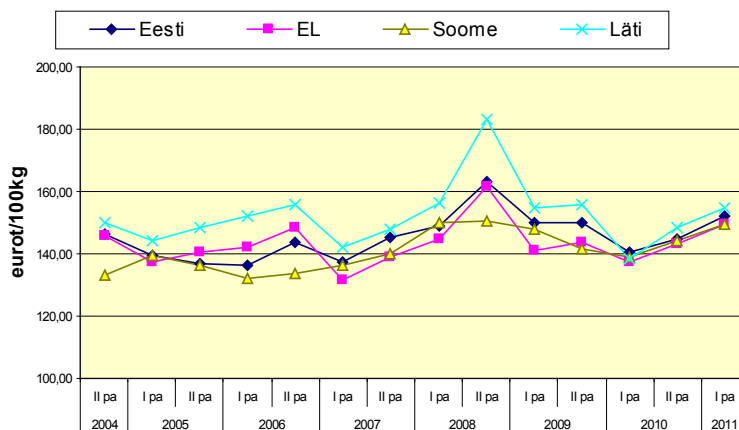
kõrgem (142,22 eurot/100kg). Käesoleva aasta kuue esimese kuu liikmesriikide keskmine oli 149,26 eurot/100kg.

2010. aasta keskmine searümba turuhind Eestis oli 142,53 eurot/100 kg, mis oli 4,9% madalam,

kui 2009. aastal. 2011. aasta I poolaastal oli searümba turuhind 152,14 eurot/100kg.

Joonis 5. Searümba (klass E) turuhind, eurot/100kg

Allikas: Euroopa Komisjon

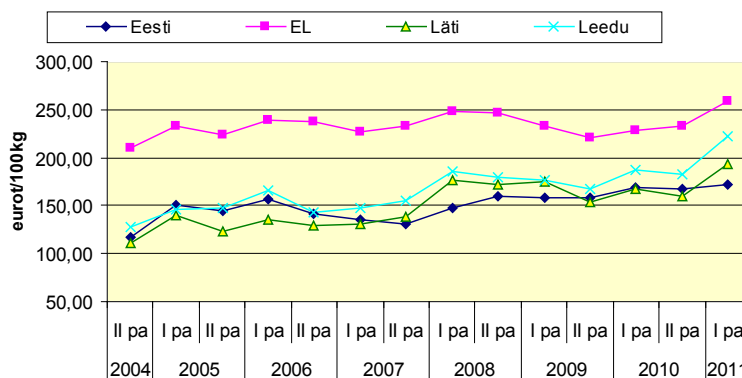

EL veiseliha hinnad on heal tasemel, olles kõigi kategooriate lõikes eelmise aasta seisust kõrgemad. EL-i 2010. aasta lehmarümpade (O3) keskmine turuhind oli 231,13 eurot/100kg, mis võrreldes 2009. aastaga suurenes 1,8%. Keskmine leh-

marümpade turuhind Eestis samal perioodil oli 168,15 eurot/100kg, tõus võrreldes aasta varasemaga 6%. Eelmise aasta keskmine veiserümpade turuhind Lätis oli 163,77 eurot/100kg ja Leedus 184,77 eurot/100kg.

Joonis 6. Veiserümpade (lehmad O3) turuhind, eurot/100kg

Allikas: Euroopa Komisjon

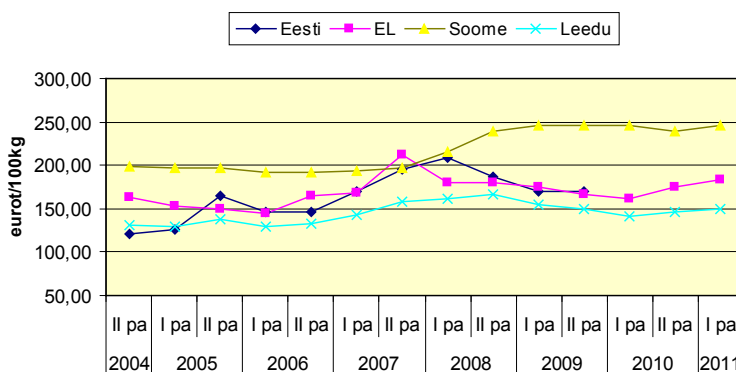

2010. aastal kujunes keskmiseks linnuliha hinnaks EL-is 171,30 eurot/100kg, Leedus 144,10 eurot/100kg ja Soomes 240,92 eurot/100kg.

Käesoleval aastal on hinnatase tõusnud: I poolaasta keskmiseks linnuliha hinnaks EL-is oli 183,52 eurot/100kg. Sektorile mõjub soodsalt, et väga kõrgel tasemel olnud söötade hinnad on 2011. aastal hakanud alanema.

Joonis 7. Linnuliha keskmine tootjahind, eurot/100kg

Allikas: Euroopa Komisjon

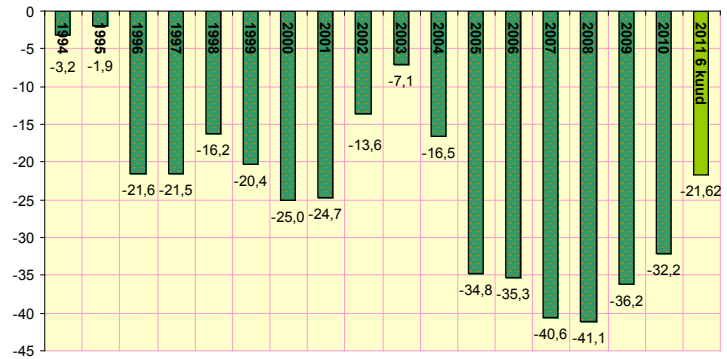

Kaubandus

Alates 2003. aastast on liha ja lihatoodete väliskaubandusbilansi miinus järjest suurenenud, kuid 2009. aastal puudujäägi suurenemine vä-

henes ja 2010. aastal langes see veelgi. Liha ja lihatoodete väliskaubandusbilanss (joonis 1) oli 2011. aasta I poolaastal -21,6 miljonit eurot.

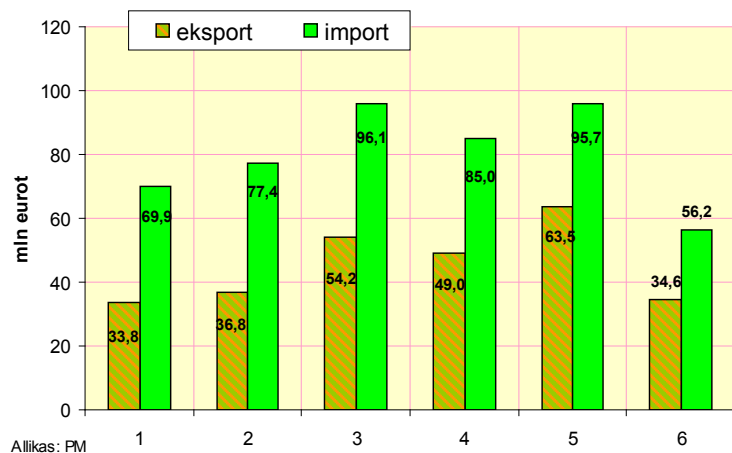
Joonis 1. Liha ja lihatoodete väliskaubandusbilanss, 1994-2011 (miljon eurot)

Rahaliselt väljendatuna oli 2011. aasta I poolaastal liha ja lihatoodete sissevedu Eestisse 1,6 korda suurem kui väljavedu. Viimastel aastatel ongi

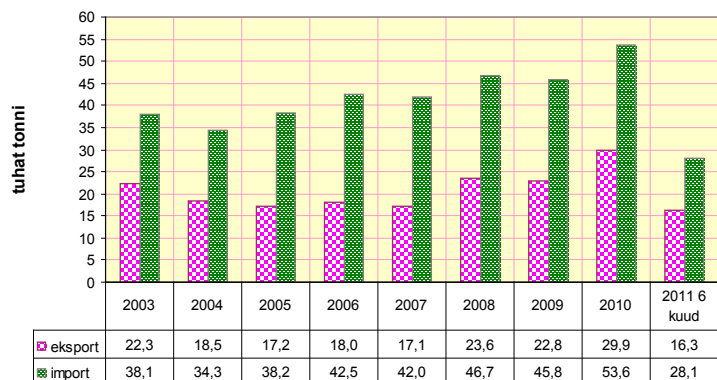
valitsenud selline suund, et import on keskmiselt 1,5-2 korda suurem kui eksport.

Joonis 2. Liha ja lihatoodete eksport, import (miljon eurot) 2006-2011

Koguseliselt on liha ja lihatoodete import olnud aastate lõikes alati suurem kui eksport.

Joonis 3. Liha ja lihatoodete eksport, import (tuhat tonni) 2003-2011

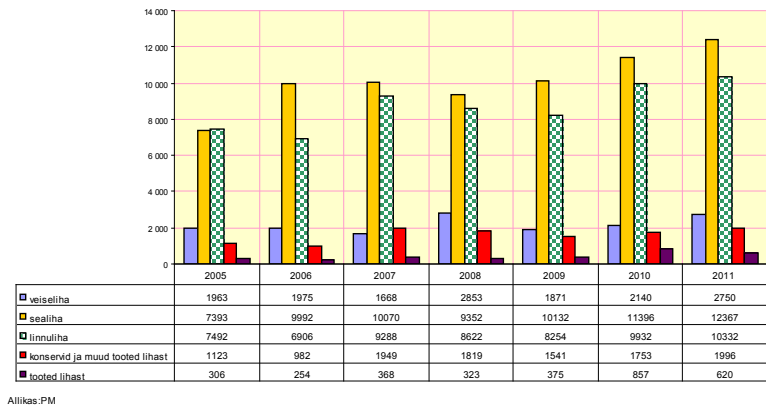
Allikas: PM

2011. aasta I poolaastal imporditi Eestisse 56,2 miljoni euro väärtuses liha ja lihatooteid, 2010. aasta sama perioodiga võrreldes on see 10,85 miljonit eurot rohkem (24%). Kogu põllumajandussaaduste ja -toodete sisseveost moodustasid liha ja lihatooted 2010. aastal 9,6% (2010. aastal oli see ka 9,6%, 2009. aastal 9,1%, 2008. aastal 8,4%, 2007. aastal 7,9%). 99,3% liha ja lihatoodeteid imporditi EL liikmesriikidest.

Kolmandate riikide osatähtsus sisseveos moodustas vaid 0,7%.

Tähtsamad kaubanduspartnerid olid Taani, kelle osatähtsus oli 18,1% kogu liha- ja lihatoodete sisseveost, Soome osatähtsusega 14,6% (osatähtsus eelmisel aastal oli 16,4%), Läti 13,8% ja Saksamaa 11,8% (eelmise aastal samal ajal oli ainult 12,6%).

Joonis 4. Liha ja lihatoodete import (tonnides) I poolaastal 2005-2011

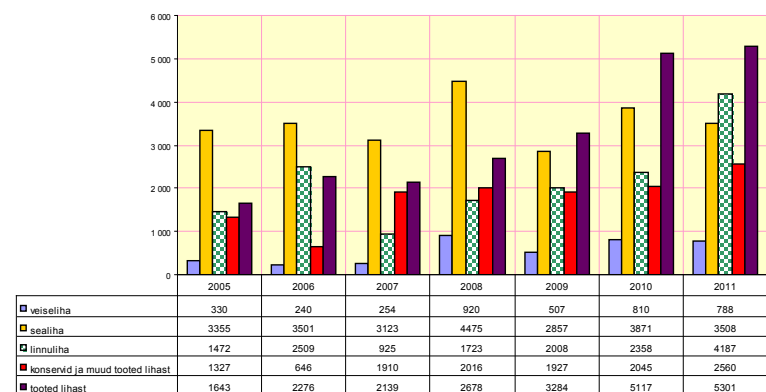
Allikas: PM

Eksport

Liha ja lihatooteid eksporditi 2011. aasta I poolaastal 34,6 miljoni euro eest, mida on eelmise aasta sama ajaga võrreldes 5,6 miljonit eurot (19,6%) rohkem, seejuures väljavedu EL liikmesriikidesse on suurenenud 22,4% ehk 5,93 miljonit eurot ja kolmandatesse riikidesse eksport

vähenes 10,8% ehk 0,27 miljonit eurot. Liha ja lihatoodete väljaveost 59% (20,38 miljonit eurot) moodustas liha. Kogu põllumajandussaaduste ja -toodete väljaveost moodustasid liha ja lihatooted 7,9 % (eelmisel aastal oli see 8,1%).

Joonis 5. Liha ja lihatoodete eksport (tonnides), 2005-2011

Allikas: PM

93,6% liha ja lihatooteid eksporditi EL liikmesriikidesse. Eksport kolmandatesse riikidesse moodustas 6,4% kogu liha ja lihatoodete ekspordist. Tähtsamad kaubanduspartnerid olid Läti, kelle osatähtsus oli 43,4% kogu liha- ja lihatoodete väljaveost, Soome 21,1% ja Leedu 15,3% osatähtsusega.

Veiseliha

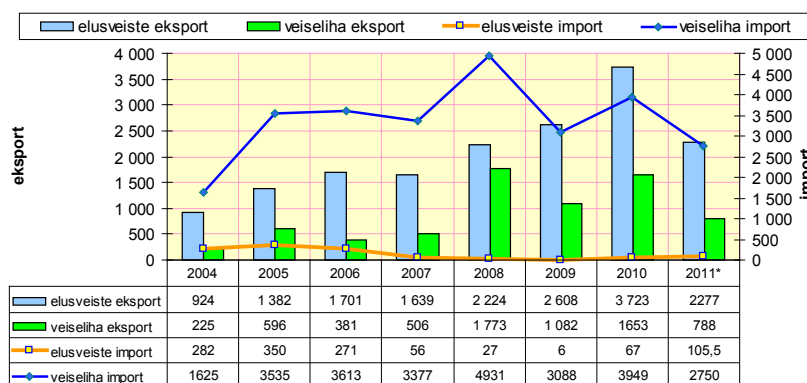
2011. aasta esimese poolaasta lõpu seisuga oli Eestis 244 tuhat veist, veiste arv suurenes 2000 looma võrra eelmise aasta sama ajaga võrreldes.

Veiseliha toodeti 2011. aasta I poolaastal eluskaalus 9 217 tonni, mida on 2010. aasta sama

perioodiga võrreldes 2500 tonni (21%) vähem. Veiseliha osatähtsus kogu lihatoodangust langes 16%-ni (2004. aastal oli see 21,3%, 2005. aastal 20%, 2006. aastal 21,3%, 2007. aastal 20,3% ja 2008. aastal 20% ning 2009. aastal 21%, 2010. aastal 20%). Veiseliha toodang vähenes. Selle üheks põhjuseks võib olla elusveiste järjest suurenev eksport.

Elusveiseid veeti Eestist välja 2011. aasta esimesel poolaastal 17308 veist, kogukaaluga 2277 tonni (eluskaalus). Elusveiste väljavedu on suurenenud võrreldes eelmise aastaga 877 tonni (62,6%). Elusveiste eksport ongi viimastel aastatel järjest suurenenud. Selle üheks põhjuseks on kindlasti kõrgem hind, mida teiste riikide kokkuostjad on nõus maksma.

Joonis 6. Elusveiste eksport ja import ning veiseliha eksport ja import 2004-2011, tonni

Allikas: PM* | poolaasta

2011. aasta esimesel poolaastal imporditi 219 elusveist kogukaalus 105,5 tonni. Neist kõik olid tõupuhtad aretusloomad. 92% sisseveetud veistest toodi Hollandist, keskmise hinnaga 3760 eurot/tonn. Neist 49% olid tõupuhtad mullikad, 51% muud tõupuhtad aretusloomad.

Veiseliha toodi sisse 2011. aasta esimesel poolaastal 2750 tonni, mida on 610 tonni (28,5%) rohkem kui 2010. aasta sama perioodiga. Veiseliha sisseveo kilogrammi hind oli 2,87 eurot, mis on 0,5 eurot (22,6%) kõrgem kui 2010. aasta sama perioodi keskmine sisseveohind.

Veiseliha imporditi kõige rohkem Lätist, Taanist ja Poolast. Sissevedu Lätist moodustas 35,7% kogu veiseliha impordist (Taanist 21,9% ja Poola 14,6%). Veiseliha import Lätist on enim kasvanud (eelmisel aastal oli Läti osatähtsus 23%).

Loomade arvu poolest veeti enim noorloomi (kaaluga kuni 80 kg) peamiselt Hollandisse (65% kogu elusveiste ekspordist).

Koguse järgi on elusveiste väljavedu suurenenud võrreldes eelmise aastaga 877 tonni (62,7%). Enim viiakse koguse järgi veiseid Türgi ja siis Hollandisse.

2277 tonnist Eestist väljaveetud elusveistest on 302,2 tonni tõupuhtad aretusloomad, mis moodustavad 13,3% kogu väljaveetavatest elusveistest kogusest. Loomade arvu järgi eksporditi 583 tõupuhtast aretuslooma, mis on 3,4% kogu väljaveetavatest elusveistest.

Tõupuhtaid aretuslooma viidi kõige enam Türgi, järgnesid Venemaa ja Läti

Lätist tuuakse veiseliha keskmise hinnaga 2,643 eurot/kg, Taanist 2,428 eurot/kg ja Poolast 3,045 eurot/kg.

Veiseliha eksporditi 2011. aasta esimesel poolaastal 787,8 tonni, mida on 22 tonni (2,7%) vähem võrreldes 2010. aasta sama perioodiga. Veiseliha keskmine väljaveohind oli 2011. aasta esimesel poolaastal 3,59 eurot kilogramm, mis 2010. aasta sama aja hinnast on 0,51 eurot (16,6%) kõrgem. Peamised sihtkohad olid Holland ja Soome järgnesid Rootsi ja Taani.

Sealiha

2011. aasta esimesel poolaastal kasvas sigade arv 6800 looma võrra (1,8%). Sealiha toodang eluskaalus oli 34 tuhat tonni, mis on 3434 tonni (11,2%) rohkem kui eelmisel aastal. Sealiha osatähtsus kogu lihatoodangust oli 60% (2010.

aastal oli see 58%, 2009. aastal 57%, 2008. aastal 63%, 2007. aastal 60%, 2006. aastal 59,9%, 2005. aastal 58,9%, 2004. aastal 57,4%).

Tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapeti 2011. aasta esimesel poolaastal 193,8 tuhat siga ning neist saadi 15,3 tuhat tonni liha, mis on 10,1 tuhat siga (5%) ja 656 tonni (4,1%) liha vähem kui eelmisel aastal samal ajal.

Põrsaid sündis 2011. aasta esimesel poolaastal 390,5 tuhat, mida on 16,8 tuhat põrsast (4,5%) enam kui eelmisel aastal samal perioodil.

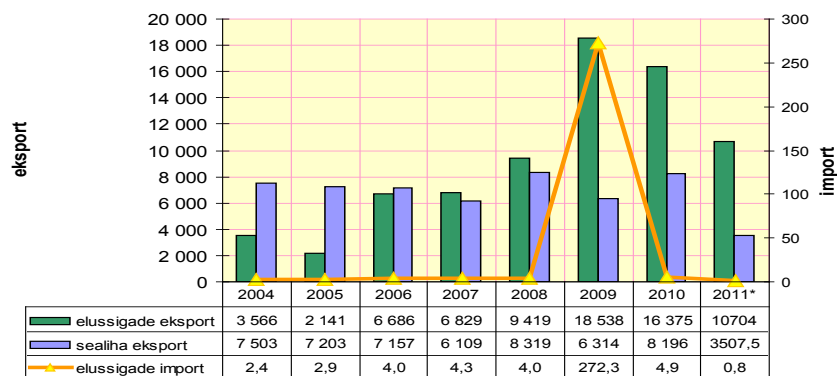
Sellest tulenevalt on oodata käesoleva aasta II pooles sealihatoodangu mõningast kasvu või/ja kaubavahetuse (elussigade ekspordi) suurenemist.

Elussigu eksporditi 2011. aasta esimesel poolaastal 10 704 tonni. Elussigade väljavedu suurenes eelmise aasta sama ajaga 3451 tonni (47,6%). Keskmine eluskaalu hind oli 1273 eurot/tonn, mis on 2010. aasta sama aja hinnast 122 eurot (10,6%) kõrgem. Vaadates joonist 31 näeme, et 2009. aastal suurenes elussigade väljavedu eelmise aastaga võrreldes 9118 tonni (peaaegu 2 korda) ning väljavedu on suurenenud järjest alates aastast 2005.

2011. aasta I poolaastal viidi elussigade ainult Venemaale.

Eksporti Venemaale ei mõjutanud oluliselt ka 1. jaanuaril 2010. aastal Venemaa-Kasahstani-Valgevene tolliliidus kehtima hakanud uued ühised tollitariifid elussigadele (tollitariifid suurenesid 5%lt 40%le). 2010. aastal kahanes elussigade eksport Venemaale, samas suurenes sealiha eksport.

Joonis 7. Elussigade eksport ja import ning sealiha eksport 2004-2011, tonni

Allikas: PM * I poolaasta

Käesoleval aastal on elussigade eest saadav hind kasvanud 10% ning eksport koguseliselt suurenenud 47,6% (3451 tonni).

Seega võib tõdeda, et tulusam on viia loomi Venemaale, sest seal makstakse eluskaalu eest rohkem kui Eestis (eluskaaluhind Eestis ligikaudu 900-950 eurot/tonn). Selline trend näib ka jätkuvat.

Oma mõju 2011. aasta alguse seakasvatusele ja sealiha ning elussigade ekspordile oli 2010. aasta sügisel maailmaturul alguse saanud teraviljahinna tõusul ning sealiha hinna sesoonsusest tuleneval liha hinna langusel.

Selle tagajärjel tekkis seakasvatajatel 2011. aasta alguses keeruline olukord, mille leevendamiseks avas Euroopa Komisjon eraladustamise meetme. Seda võimalust kasutati ka Eestis - PRIA kiitis heaks 11 taotlust, mille alusel ladustati 272 294 kg sealiha, millest II kvartalis toodi turule 106 115 kg.

Seega olid kulud sigade söötmisele 2011. aasta alguses väga kõrged, seega oli kasulik realiseerida sead elussigadena, selle asemel, et neid sööta ja kulutada raha söödale. Selline käitumine võis ka mõjutada seda, et 2011. aasta I poolaastal kasvas väga jõudsalt elussigade eksport.

Arvata on, et 2011. aasta II pooles jätkub elussigade suur eksport Venemaale, kuna sigade eest saadav hind on seal tõusnud ja Eestis sündinud põrsaste arv kasvas (16 800 põrsast) I poolaasta lõpu seisuga.

Eelmiste aastatega võrreldes on vähenenud sealihaga eksport – 2011. aasta esimese kuue kuuga viidi 3507 tonni sealihaga (keskmise hinnaga 2,358 eurot kilogrammi), 2010. aasta I poolaastal viidi 3870 tonni.

Sealiha imporditi 2011. aasta esimesel poolaastal 12367 tonni, mis suurenes 2010. aasta sama perioodiga võrreldes 971 tonni (8,5%).

Sealiha sisseveohind 2011. aasta I poolaastal oli 1,86 eurot kilogrammi, mis on eelmise aasta sama aja hinnast 0,1 eurot (6,6%) kõrgem.

Põhiliselt veetakse sealihaga sisse Taanist, Soomest ja Saksamaalt, järgnevad Belgia ja Poola.

Sealiha eksporditi 2011. aasta esimesel poolaastal 3507 tonni, mida on 363 tonni vähem kui 2010. aasta sama perioodil (9,4%). Sealiha keskmine väljaveohind oli 2,36 eurot kilogrammi, mis on 0,1 eurot (4,4%) kõrgem kui eelmisel aastal samal ajal.

Kui 2009. aastal olid peamised ekspordi sihtkohad Läti ja Leedu (moodustades kokku 68% kogu sealihaga ekspordist), 2010. aastal viidi sealihaga Läti 39% kogu sealihaga väljaveost, seejärel Venemaale (17%), siis Leetu (16%) ja Soome (16%).

Käesoleval aastal viiakse enim sealihaga Läti (47%), seejärel Soome (20%) ja Leetu (17%).

Linnuliha

2011. aasta esimese kuue kuuga vähenes lindude arv, kuid kasvas linnuliha toodang. Linnuliha toodang (eluskaalus) oli 12,4 tuhat tonni, mida on 1835 tonni (17,4%) rohkem kui eelmisel aastal.

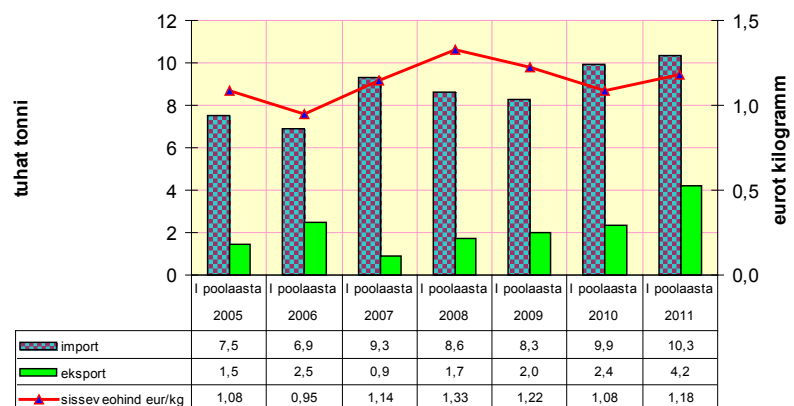
Linnuliha osatähtsus kogu lihatoodangus suurenes 2011. aasta I poolaastal 22%-ni (2010. aastal oli see 21%, 2009. aastal 20%, 2008. aastal 18%, 2007. aastal 17,5%, 2006. aastal 18%, 2005. aastal 20,6% ja 2004. aastal 20,8%).

Lindude arv 2010. aasta 31. juuni lõpu seisuga oli 1 954 tuhat lindu, mis on 140 tuhat lindu (6,7%) vähem kui eelmisel aastal samal ajal.

Linnuliha imporditi 2011. aasta esimesel poolaastal Eestisse 10332 tonni, mida on 2010. aasta sama perioodiga võrreldes 400 tonni rohkem (4%). Linnuliha keskmine sisseveohind oli 1,18 eurot kilogrammi, mis on 2010. aasta sama perioodi keskmisest hinnast 0,1 eurot (9,2%) kõrgem. Enamuses imporditakse odavat linnuliha, mis läheb vorsttoodetesse. Suurem osa sissetoodavast linnulihast on külmutatud kondiga linnuliha tükid, koivad, rups jms.

Põhiliselt veetakse linnuliha sisse Soomest, Leedust, Taanist, Lätist ja Hollandist.

Joonis 8. Linnuliha import, eksport (tuhat tonni) ja sisseveohind (eurot/kilogramm), 2004-2011

Allikas: PM

Linnuliha eksporditi 2011. aasta esimesel poolaastal 4187 tonni, mida on 1829 tonni rohkem kui 2010. aasta esimesel poolaastal (77,6%). Linnuliha keskmine ekspordihind 2011. aasta esimese 6 kuu keskmisena oli 1,45 eurot kilogramm, mis on 2010. aasta sama perioodi linnuliha keskmisest hinnast 0,05 eurot (3,8%) madalam. Peamine sihtriik olid Läti. Eksport Läti moodustas 50% kogu linnuliha ekspordist (eelmisel aastal samal ajal 68%).

Lamba- ja kitseliha

2011. aasta esimese poolaasta lõpu seisuga oli Eestis 105,3 tuhat lammast ja kitse, mida on 3,2 tuhat looma vähem (3%) kui 2010. aastal juuni lõpu seisuga.

Lamba- ja kitseliha toodang (eluskaalus) oli 609 tonni, mis on 25 tonni (4,3%) rohkem kui 2010. aasta samal ajal. Lamba- ja kitseliha osatähtsus kogu lihatoodangust oli umbes 1,5%.

Tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapeti 2000 lammast ning saadi 35,7 tonni liha. Võrreldes eelmise aasta sama perioodiga jäi tunnustatud lihatöötlemisettevõtetes tapetud loomade arv ja saadud liha kogus peaaegu samaks.

Viimaste aastate statistika kohaselt ostetakse Eestis tunnustatud lihakäitlemisettevõtete poolt kokku aastas (viimase 4 aasta statistika) keskmiselt umbes 3150 lammast ja kitse (2009. aastal osteti 3100, 2008. aastal 2700 ja 2007. aastal 2300 lammast ja kitse). See on keskmiselt 3-4% kogu meie lammaste ja kitsede arvust. Neist kokkuostetud lammastest saadi viimase 3 aasta statistika kohaselt keskmiselt 53 tonni tapakaalus liha (2007. aastal saadi 47,2 tonni, 2008. aastal 55,4 tonni ja 2009. aastal 56,6 tonni lambaliha).

Eestis on lammaste arv viimastel aastatel järjest kasvanud, mille üheks põhjuseks võib lugeda erinevaid toetusi.

Eestis on VTA-lt tunnustuse saanud lammaste tapmiseks 12 tapamaja ja kitsede tapmiseks 5 tapamaja (2011. aasta I poolaasta lõpu seisuga).

Tegelikult tapetakse ESA andmetel (tapaks müü-
dud ja majapidamises tapetud; k.a teenustööna
tapetud lambad ja kitsed) Eestis aastas umbes
39 tuhat lammast ja kitse (viimase 3 aasta keskmise)!

Need lambad ja kitsed tapetakse siis kodumajapidamistes omaks tarbeks.

Seaduste ja määruste järgi võib tappa loomi ainult tunnustatud lihakäitlemisettevõtetes või kodumajapidamistes omaks tarbeks.

Seega Eestis aastas tapetavatest 40 tuhandest lambast/kitsest tapetakse üldistavalt umbes 38 tuhat lammast ja kitse kodumajapidamistes omaks tarbeks ja ainult 2 000 lammast/kitse tunnustatud lihakäitlemisettevõtetes.

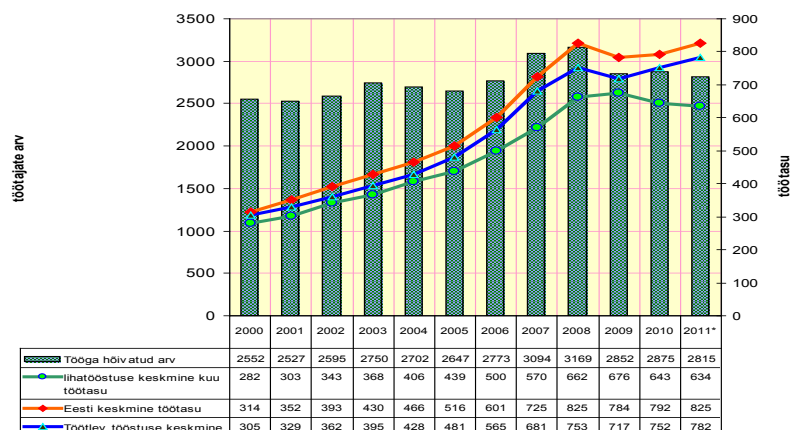
Eesti importis 2011. aasta esimesel poolaastal 61 tonni (+15%) lambaliha (eelmisel aastal samal ajal 46 tonni), keskmise hinnaga 9,10 eurot kilogramm ja eksportis 44,5 tonni (umbes 6 korda rohkem) lamba- ja kitseliha (eelmisel aastal samal ajal 7,2 tonni). Keskmine hind oli eksporditaval lamba- ja kitseliha 5,05 eurot kilogramm.

Töötajate arv ja töötasu

2011. aasta I poolaasta lõpu seisuga töötas Eesti Statistikaameti (edaspidi ESA) andmetel lihasektoris keskmiselt 2815 inimest (joonis 7). Võrreldes 2010. aasta sama ajaga on töötajate arv vähenenud 61 inimese võrra (2,1%). Jooniselt 7 on näha, et alates 2002. aastast on lihasektoris makstav töötasu järjest kasvanud, kuni 2009. aastani.

2011. aasta I poolaastal maksti lihasektoris töötasu 634 eurot kuus, mis on 2010. aasta sama perioodiga võrreldes 8 eurot (1,2%) vähem. 2011. aasta I poolaastal oli lihaspektori keskmine töötasu Eesti keskmisest töötasust 191 eurot (30%) väiksem (2007. aastal 18,5% väiksem, 2008. aastal 23,8% väiksem, 2009. aastal 18,6% väiksem ja 2010. aastal 23% väiksem).

Joonis 9. Töötajate arv (inimest) ja töötasu (eurot), 2000-2011

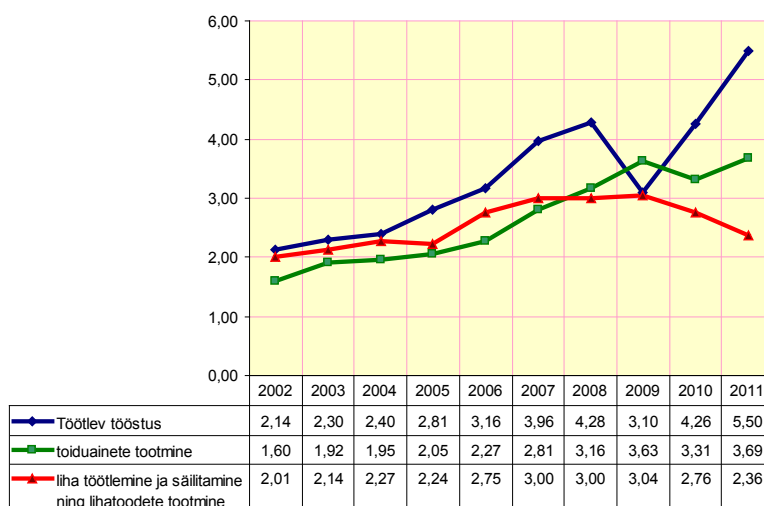

Allikas: ESA* lühiaja stat. I poolaasta andmed

Lihatooteid töötlevates ettevõtetes töötas 2011. aasta I poolaasta lõpu seisuga 23,6% toiduaine-tööstuses hõivatud inimestest (2010. aastal oli see, 23,3%, 2009. aastal keskmisena oli see 23%, 2008. aastal 19,5% ja 2007. aastal 21,8%).

Töövõljalikus hõivatud kohta puhta lisandväärtuse alusel oli lihasektoris 2011. aasta I poolaastal 2,36 tuhat eurot. Toiduainetööstuses tervikuna töövõljalikus hõivatud kohta lisandväärtuse alusel tõusis 29,1% ja lihasektoris töövõljalikus kahanes 14,3% võrreldes 2010. aasta esimese 6 kuuga.

Joonis 10. Töövõljalikus hõivatud kohta puhta lisandväärtuse alusel I poolaastal 2002-2011, tuhat eurot

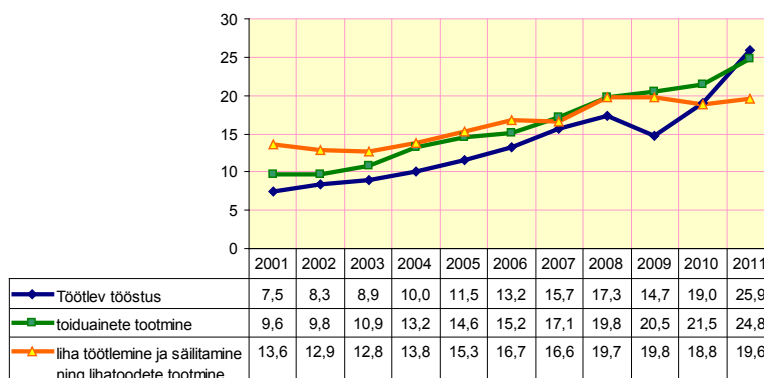

Allikas: ESA

Töövõljalikus hõivatud kohta müügitulu alusel oli 2011. aasta I poolaastal lihasektoris 19,6 tuhat eurot. Toiduainetööstuses tervikuna töövõljalikus

hõivatud kohta müügitulu alusel kasvas 36,7% ja lihasektoris kasvas samuti 4,6% võrreldes 2010. aasta sama perioodiga.

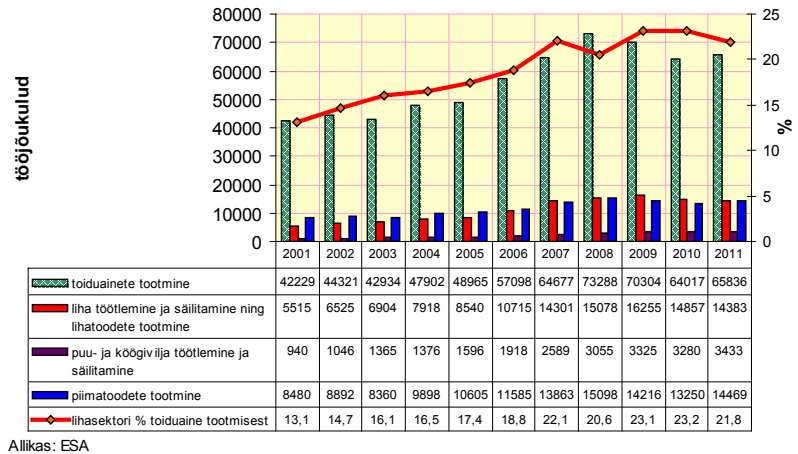
Joonis 11. Töövõljalikus hõivatud kohta müügitulu alusel I poolaastal 2001-2011, tuhat eurot

Allikas: ESA

Tööjõukulud lihasektoris 2011. aasta I poolaastal olid 14,4 miljonit eurot, mis moodustasid toiduainetööstuse tööjõukuludest 21,8%.

Joonis 12. Tööjõukulud I poolaastal 2001-2011, miljon eurot

Allikas: ESA

Lihasektori käive ja kasum

2011. aasta I poolaastal oli lihasektori käive 110,6 miljonit eurot, mis on 2010. aasta I poolaastaga võrreldes 2,6 miljonit eurot (2,4%) rohkem (joonis 11).

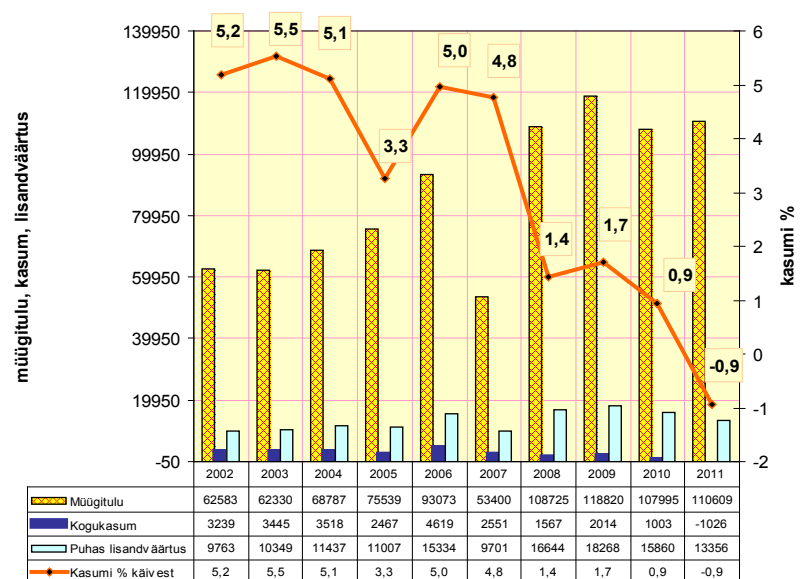
Kasumi % käibest on alates 2002. aastast püsitud stabiilselt 4% piires (kõrghetkel 2003. aastal isegi 5,2%), siis 2008. aastast algas langus, kui kasumi % käibest oli ainult 2,1% ja 2009. aas-

tal langes koguni -0,6%ni. Sellise languse üheks põhjuseks võib olla üldine majanduslangus ja lihatarbimise vähenemine.

2011. aasta I poolaastal kasumi protsent käibest langes -0,9%le.

2011. aasta I poolaastal teenis lihasektor 1,03 miljonit eurot kahjumit.

Joonis 13. Netokäive ja kogukasum I poolaastal 2002-2011, miljon eurot

Allikas: ESA

Selline kasumi vähenemise üheks põhjuseks võib olla üldine kulude kasv ja tarbimise vähenemine aga täpseid põhjuseid, miks I poolaastal lihasektor kahjumit tootis on raske öelda. Müügitulu ju kasvas ja sea- ja veiseliha kokkuostu- ja jaehinnad tõusid. Selle põhjuseks võis olla 2010. aasta sügisel alanud teraviljahindade tõus, mis mõjutas loomakasvatust (kulud söötmisel suurenesid), mis omakorda võibki olla põhjuseks sellisele olukorrale.

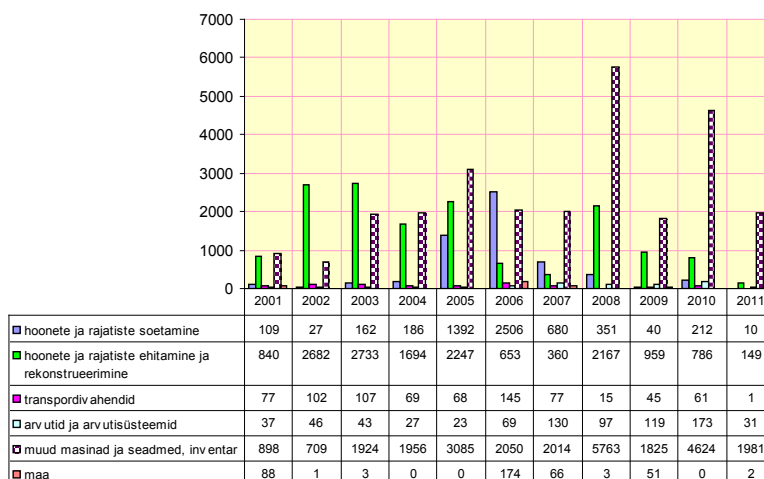
Investeeringuid I poolaastal eriti ei tehtud, mis ka ei saa oluliselt mõjutada sellise kahjumi tekkimist.

Investeeringud

2011. aasta I poolaastal investeeriti lihasektoris 2,2 miljonit eurot, mida on 2010. aasta esimese poolaasta investeeringutega võrreldes 3,7 miljonit eurot ehk 63% vähem (joonis 14).

2011. aasta I poolaasta investeeringute vähenemise üheks põhjuseks võib olla majanduslangus. Majanduslangusest tingitult vähenes pankade võime 2009. aastal investeeringuid finantseerida, mis omakorda muutis investeeringute tegemise ettevõtetele kallimaks ning vähendas nende mahtu. Investeeringute nii suur vähenemine näitab, et sektori ettevõtjad ei võta suuri riske ja pankadest investeeringu finantseerimist on raskem saada.

Joonis 14. Lihasektori investeeringud I poolaastal 2005-2011, miljon eurot

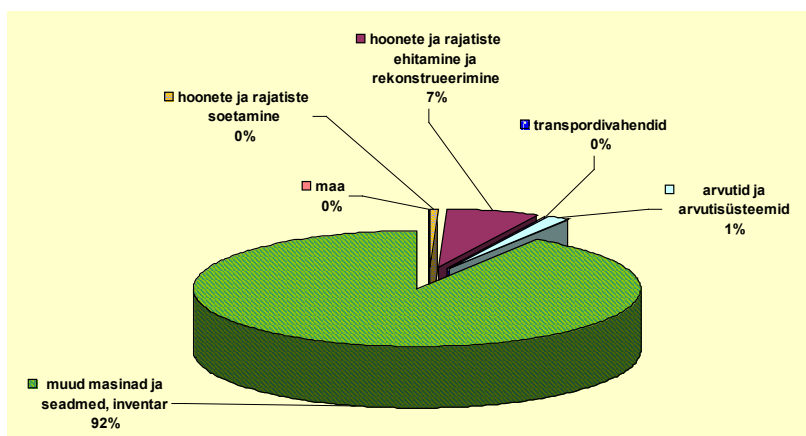

Allikas: ESA * lühiaja statistika

Suurimad investeeringud tehti 2011. aastal seadmete, masinate ja inventari soetamiseks ning parandamiseks. Eelmise aastaga võrreldes on

investeeringud masinatesse ja seadmetesse vähenenud 57,2%.

Joonis 15. Investeeringute osatähtsus lihasektoris 2011. aasta I poolaastal

Eesti lihaturg 2010. aastal

Maris Viileberg, Marje Josing, Eesti Konjunkturiinstituut

2006. aastast alates on lihatoodang Eestis ületanud 70 tuhande tonni piiri ning viimastel aastatel jõudnud juba 80 tuhande tonni lähedale. Statistikaameti andmetel vähenes 2010. aastal lihatoodang 2009. aastaga võrreldes 0,3% ning oli 79 tuh tonni. Eelkõige vähenes mullu 6,3% võrra veiseliha toodang, mille enamalt jaolt korvas linnuliha tootmise 7,4%-line kasv. Linnuliha tootmise maht oli 2010. aastal viimase kümne aasta suurim. Sealiha toodang jäi aasta varasemale tasemele. Lambaliha toodang mullu vähenes.

2005. aastast alates on Eestis liha ja lihatooteid (ümberarvestatuna lihaks) tarbitud keskmiselt enam kui 70 kg elaniku kohta aastas. 2010. aastal tarbiti Eestis keskmiselt 70,1 kilogrammi liha ja lihatooteid ühe elaniku kohta. See näitaja langes mullu 2005. aasta tasemele. Tarbimine vähenes aastaga 3,3 kg võrra. Aastaga langes nii sea- kui ka veiseliha tarbimine. 2010. aastal tarbis iga elanik keskmiselt 11,4 kg veiseliha. Kõrge jaehind koos madala ostuvõimega kahandasid selle tarbimist 1,2 kg võrra võrreldes 2009. aastaga.

Sealiha tarbiti mullu 31,6 kg inimese kohta. Vaatamata sellele, et sealiha tarbimine langes aastaga 2,7 kg, oli see endiselt eelistatuim liha eestimaalaste seas.

Linnuliha oli mullu ainus lihaliik, mille tarbimine aastaga suurenes, ehkki ka selle tarbi-

se kasv oli märkimisväärselt väiksem kui 2008-2009. aastal (2010. a +0,9 kg; 2009. a +1,9 kg; 2008. a +1,7 kg).

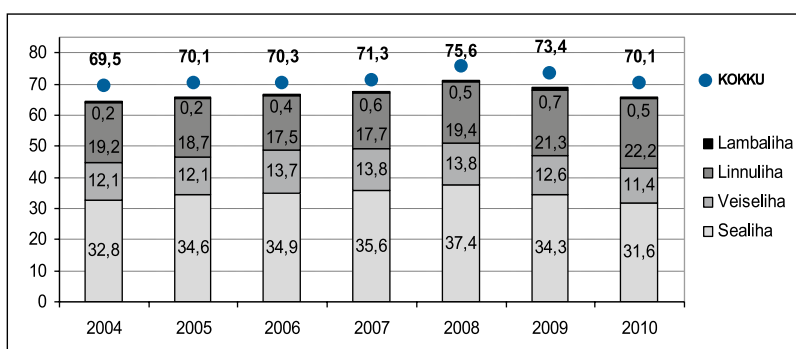
Tabel 1. Liha ressursid ja nende kasutamine (tuh tonni)

	2008	2009	2010
RESSURSID			
Liha toodang	77,9	79,2	79,0
- veiseliha	15,4	15,2	14,2
- sealiha	46,1	45,9	45,8
- linnuliha	13,3	14,9	16,0
- lambaliha	0,5	0,8	0,7
Import	55,7	54,2	63,7
KOKKU RESSURSSE	133,6	133,4	142,7
KASUTAMINE			
Eksport	33,5	38,7	45,2
Varude muutus	-1,3	-3,8	3,5
Tarbimine kokku	101,4	98,5	94,0
- kadu	0,1	0,1	0,1
- inimtarbimine kokku	101,3	98,4	93,9
Tarbimine inimese kohta (kg)	75,6	73,4	70,1

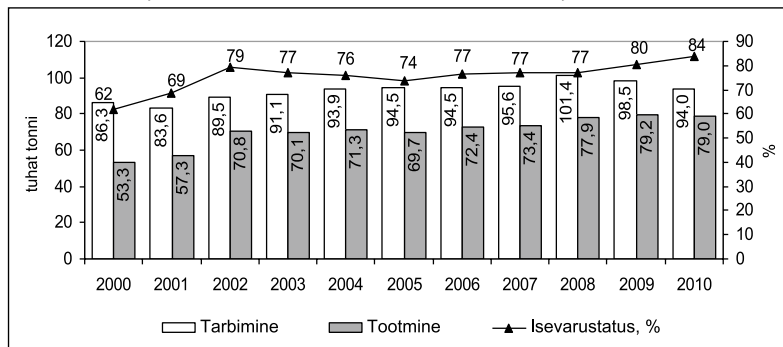
Allikas: SA

Lambaliha tarbimine moodustab kogu liha tarbimisest vaid marginaalse osa. Aastaga on see veelgi kahanenud. Mullu tarbiti lambaliha 0,5 kg inimese kohta aastas. Lambaliha tarbimise kasvu pidurdab selle lünklik saadavus jaekaubandusvõrgus, aga ka jaehind, mis Eesti suhteliselt hinnatundlikule tarbijale taskukohane ei ole.

Joonis 1. Liha tarbimine Eestis (ümberarvestatuna lihasse, kg elaniku kohta aastas)

Joonis 2. Liha ja lihatoodete tootmine, tarbimine ja isevarustus Eestis

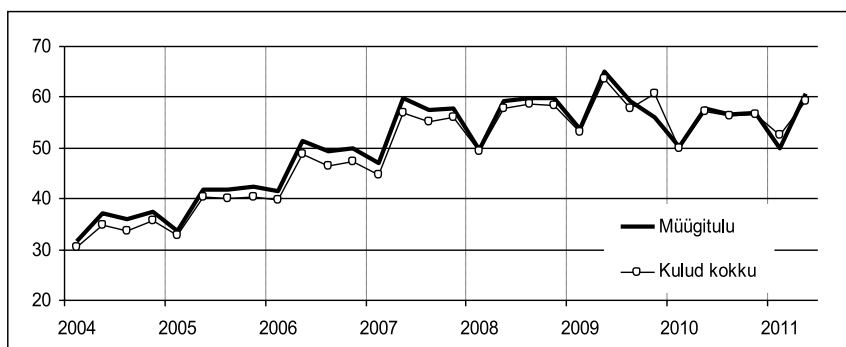

Liha siseturu kogumahtu mõjutavad tarbijaskonna nõudluse ja tavapärase toitumisharjumuste muutused liha tarbimisel. 2003. aastast alates on Eestis liha ja lihatoodete siseturu maht olnud enam kui 90 tuhat tonni. 2010. aastal langes see tagasi 2005-2006. aasta tasemele ulatudes 94 tuh tonnini ning oli 4,6% väiksem kui 2009. aastal. Majanduse elavnemisele vaatamata püsisid elanikkonna sissetulekud madalad, mis sundis tarbijaskonda hoolikalt jälgima tehtavaid kulutusi. Teisalt vähenes veiseliha toodang, mistõttu oli selle lihaliigi pakkumine kaupluselettidel piiratum.

Kogu siseturu mahust oli kodumaise toodangu osakaal 84%. Aastaga kasvas see 4%-punkti võrra (2009. a 80%). Vajaka jäänud osa tuli katta sisseveetud toodanguga. Tingimustes, kus kodumaine tootmine püsis pea eelmise aasta tasemel, kuid siseturu maht vähenes, oli vajalik suurendada liha ja lihatoodete eksporti, mis kasvas 2010. aastal 2009. aastaga võrreldes (ümberarvestatuna lihaks) 9,8%. Liha ja lihatoodete import (lihaks arvestatuna) kasvas sama ajal 3,7%.

2010. aasta liha siseturu kogumahu vähenemisega kaasnes tugev konkurents toodangu müügil ning ägenenud võitlus turuosa pärast lihatööstuste vahel. 2010. aastal ostsid Eesti tapamajad kokku 8,6 tuhat tonni veiseliha ja 29,2 tuhat tonni sealiha, kogumahu 37,8 tuhat tonni. Veiseliha kokkuostukogus vähenes võrreldes aastatagusega 6%, sealiha kogus suurenes 4%. Liha kokkuostu kogumaht oli 2010. aastal 0,6 tuhande tonni võrra ehk 2% suurem kui aasta varem. Kokku osteti 64% kohalikest tapale viidavatest veistest ning tapaküpsetest sigadest. Linnuliha koos kasutati Eesti lihatööstusettevõtetes kodumaist toorainet kokku ligi 54 tuhat tonni, mis on 4% enam kui 2009. aastal. Värsket ja külmutatud liha ning subprodukte imporditi Eestisse 2010. aastal kokku ligi 52 tuhat tonni, mida oli 18% enam kui 2009. aastal. Seega 51% Eesti lihatööstusettevõtetes kasutatavast lihast oli kodumaine (2009. a 54%). Koguseliselt kodumaise liha kasutamine lihatööstusettevõtetes kasvas, kuid uuesti kasvama hakanud tootmis- mahud kahandasid selle osakaalu kasutatavas tooraines. Kohalik tarbimine püsis küll tagasihoidlik, ent kasvas lihast valmistoodete eksport.

Joonis 3. Lihatoöstuse käive ja kulud kvartalis (mln eurot)

2010. aastal oli sealihaturg stabiilne, kuid kokkuostuhind püsis tootjatele ebasoodsalt madalal. Jaanuari kaalutud keskmine kokkuostuhind oli 9,2% madalam 2009. aasta jaanuarikuisest kokkuostuhinnast. Aasta edenedes kokkuostuhind tõusis tasapisi ning novembris oli kokkuostuhind 1,5% madalam aasta varasemast hinnast, detsembris hinnad ühtlustusid. Valdava osa aastast aga liikusid sigade kokkuostuhinnad 2009. aastaga võrreldes oluliselt madalamal tasemel, mistõttu ka aastakeskmised kokkuostuhinnad lihakusklasside lõikes jäid märkimisväärselt alla 2009. aasta tasemele.

Elanikkonna ostujõu langus survestas jaekaubandust ning sealiha jaehind on 2009. aasta juulist alates üsna kiiresti langenud. Aastakeskmiseks sealiha jaehinnaks kujunes 2010. aastal 4.94 €/kg, 2009. aastal oli see 5.19 €/kg. Sealiha odavnes aastaga keskmiselt 4,8%. Sealiha aastakeskmise jaehind on 2003. aastast alates järjest tõusnud. 2010. jääb aastaks, mil sealiha jaehinna aastaid kestnud tõus peatus ja asendus langusega.

Kahel viimasel aastal on Eesti veiselihaturg olnud üsna stabiilne ning kokkuostuhind kõikunud 1.75-1.90 €/kg vahel. Hinnakõver Eestis liikus 2010. aastal vastupidiselt EL-i keskmise kokkuostuhinna liikumisele. Eestis oli kokkuostuhind just I poolaastal mõnevõrra kõrgem aasta varasemast hinnatasemest ning II poolaastal oktoobris ja novembris langes kokkuostuhind allapoole 2009. aasta taset.

Veiseliha tootmise vähenemine, parem kvaliteet ja suhteliselt kõrge kokkuostuhind on tõstnud veiseliha jaehinda nii kauplustes kui ka turgudel. 2010. aastal kallines veiseliha Eesti kauplustes keskmiselt 5,5% ning turgudel 2,2%.

2010. aasta lambalihaturul olulisi muutusi kaasa ei toonud. Kvaliteetse lambaliha kättesaadavus on küll aastatega paranenud, ent hinnalt on see endiselt tavatarbija jaoks kallis. 2010. aastal kerkis aga lambaliha jaehind veelgi. 2010. aastal võrreldes aasta varasemaga tõusis hind 5,5% ning aastakeskmiseks kujunes 9.36 €/kg. Kokkuostuhind kõikus 2010. aastal 2-2.50 €/kg vahel.

Linnuliha tootjahind oli 2010. aastal 2009. aasta tootjahinnast oluliselt madalamal tasemel. Hinnalanguse taga on eelkõige majandussurutis ning tugev konkurentsivõitlus turul, mis mõjutas olulisel määral ka linnuliha, eelkõige kanabroileri, jaehinda. Broileri aastakeskmiseks jaehinnaks kauplustes kujunes 2.60 €/kg, mis oli 5,8% madalam 2009. aasta aastakeskmisest jaehinnast. Koos kodumaise broileri hinnaga langes kauplustes ka imporditud broileri jaehind, mille aastakeskmise hind kukkus 2010. aastal 2009. a võrreldes 2,9%.

2011. aasta esimeste kuudega algas uus liha ja lihatoodete hinnatõus. Selle aasta 8 kuuga on tõusnud kõikide lihaliikide tootja- ja kokkuostuhinnad. Aasta võrdluses on tõusnud on ka liha ja lihatoodete jaehind kaupluselettidel. Viimase kuuga liha ja lihatoodete jaehinnad odavnesid.

Jaehinnad Eesti tavakauplustes (Eesti tooted , €/kg)

	Hind eurodes	Hind eurodes	Hinnamuutus (%)		
	Oktoober 2006	Oktoober 2011	Okt 2011/ Sept 2011	Okt 2011/ Okt 2010	Okt 2011/ Okt 2006
Seapraeliha kondita	4.35	5.01	-5,5	7,1	15,2
Veiseliha kondita	5.71	9.23	-0,4	20,5	61,5
Hakklaha kodune	3.14	4.11	-1,2	11,4	30,9
Broiler (	2.43	2.66	-3,6	1,5	9,6
Viinerid	3.21	3.97	-2,0	8,5	23,8
Keeduvorst	3.14	4.07	-0,2	8,4	29,4

Kui eelnevatele aastatele oli iseloomulik, et liha imporditi suures osas tööstustes toorainena kasutamiseks, siis viimaste aastatega on suurene-

nud jahutatud liha ja import lihatoodete müük jaekaubanduses.

E-ainete vabad tooted

Rein Visk, Oskari LT AS

AS Oskar LT alustas nn E-ainete vabade toodete valmistamist 2008. aasta sügisel. Esialgu ei olnudki toodete 100protsendiline e-vabadus prioriteediks. Meie tootearenduse idee oli tõeliselt maitsev täislihatoodetega aga kaasneb üks paratamatu häda – need tooted on oma müügihinnalt lihalaadsetest toodetest märkimisväärselt kallimad. See asjaolu sundiski otsima mingisugust täiendavat lisaväärtust, et seda tooteliiki tarbijale huvitavaks teha.

Rääkides E-vabadest toodetest, on oluline vahet teha kahel erineval grupil. Liha töötlemisel tuntakse kahte erinevat tehnoloogiat:

- 1) toodete valmistamisel ei kasutata E-ainete nimekirjas olevaid tooteid, kuid need ained tekivad hilisema tootmisprotsessi käigus ikkagi;
- 2) toodete valmistamisel kasutatav tooraine ja maitseained ei sisalda ühtegi E-d ja neid aineid ei teki ka hilisema tootmisprotsessi käigus.

Vastavalt toodete valmistamisel kasutatud tehnoloogilistele lahendustele peab see vahe olema ka selgelt märgistusel välja toodud. See tähendab, et on suur vahe märgistustel „Ei sisalda E-aineid” või „Toodete valmistamisel pole kasutatud E-aineid”.

Oluline on toote valmistamiseks kasutatud tehnoloogiate erisustest aru saada ka sellepärast, et tõeliselt E-vabade maitse-, lõhna-, värv- ja sidusainete saamine loodusest ja muutumatuna säilitamine tootmisprotsessis on kulukas.

Kui praegu on üks eesmärke välja selgitada E-vabade toodete tegeliku müügiga seonduvaid asjaolusid, siis lähtudes eelpooltoodust on ja jääb E-vabade toodete müügiimaht võrreldes lihalaadsete toodetega tagasihoidlikuks. Et mingisugust vahet teha tarbija eelistusel E-vaba versus mitteE-vaba, siis tuleb analüüsida võrdse hinnaklassi tooteid. E-vabu lihatooteid ei saa

valmistada valguvaesest toorainest, ehk teisisõnu E-vabade toodete tooraineks saab olla kõrge tailihasisaldusega tooraine. Sellisest toorainest valmistatud toode on kõrge müügihinna tasemaga ka siis, kui toode pole E-vaba.

Minu arvamus on, et seni kuni jätkub kaubanduslik hinnasurve tootjatele, jätkub ka E-ainete kasutamine. Mitte ainult lihatööstustes, vaid ka teistes toiduainetööstuse valdkondades.

Tarbijate hirm E-ainete võimalike tervistkahjustavate mõjude ees on iseenesest mõistetav. Samas peab nentima, et mitmete ainete tervistkahjustavad omadused on ilmselgelt ülevõimendatud. Paljukirjutud lõhna- ja maitsetugevdaja E621 tarbimisest tingitud tervisekahjustuste arvu Eestis ei oska öelda, aga massilist „hiina restorani sündroomi“^{**} esinemist pole märgata ei tänapäeval ega teleekraanil. Mul ei ole võimalik tugineda ühelegi statistilisele andmebaasile, aga kõhutunne ütleb, et suhkruhaigust, tsöliaakiat ja muid toidust tingitud ülitundlikkusega kodanikke liigub eesti rahva hulgas kordades rohkem ringi. Ma ei taha siinkohal õigustada E-ainete kasutamist ja kindlasti ei soovi ma levitada arvamust, et nende kasutamine tootmises on vältimatu. Ma tahan lihtsalt öelda, et mitte ühtegi toiduga organismi manustatavat koostisainet ega selle mõju ei tohi üle tähtsustada.

E-ainete loetelu on pikk ja mittetäielik. Keemikud töötavad iga päev ja iga natukese aja tagant leiutatakse midagi uut. E-ainete ohtlikkuse ja inimese tervistkahjustavate mõjude hindamisega tegeleb igapäevaselt vastava ettevalmistusega suur hulk spetsialiste. Laseme nendel inimestel oma tööd teha ja usaldame neid.

Kui me ka tegelikult tahame rääkida tervislikust toitumisest, lihatoodete kvaliteedist ja selle informatsiooni tarbijale selgest ja ühemõttelisest edastamisest, siis tegelikult peaksime vahetama teemat.

Kui juustumeistrid lisavad juustule taimseid rasvu, siis saadud produkti peab märgistama, nimetama ja müüma kui juustulaadset toodet. Kui või koosneb peale piimarasva veel millestki, siis on tegemist rasvaseguga. Segades naturaalselt mahla veega või mingite teiste vedelikega, saame mahlajoogi.

Pange tähele tõsiasja, et vorstiks võib nimetada ükskõik mida, mis on noaga lõigatav ja leivakatteks sobiv. Loomulikult eeldab tarbija, et ostes vorsti, ostab ta lihatoodet, kuid tänapäeval saab ta tihti peale toidulauale mingisuguse maitsestatud emulgeeritud massi, kus lihasisaldus on 0 protsenti. Minu arvates pole meil vaja diskuteerida E-ainete kasutamise või mittekasutamise või koguni nende keelustamise üle. Meil on vaja luua olukord, kus tarbija, ostes vorsti nime kandvat toodet, ei soetaks endale kogemata vorstilaadset toodet. Kui vorst on valmistatud lihast, siis automaatselt väheneb ka E-ainete hulk nii numbriliselt kui koguseliselt, sest kui peamiseks tooraineks on liha, siis pole neid lihtsalt vaja.

Praegu turul pakutavate vorstitoodete nomenklatuuris on minu subjektiivse arvamuse põhjal

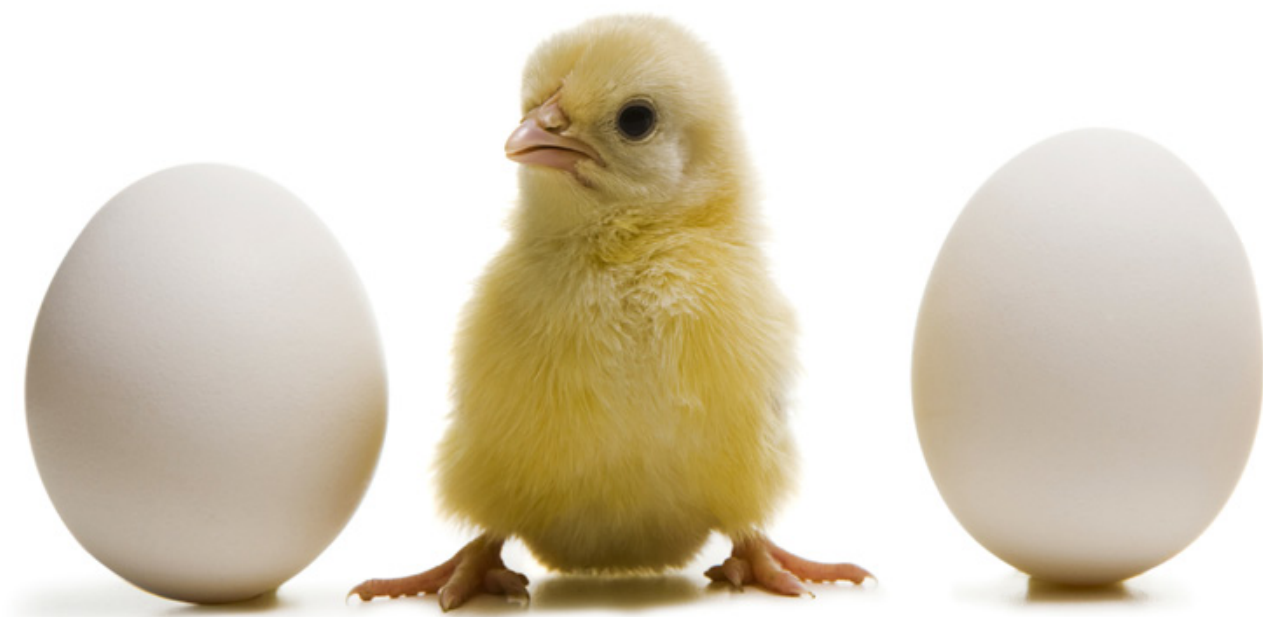
rohkem kui 50 protsenti selliseid tooteid, mida peaks nimetama vorstilaadseteks toodeteks. Igal inimesel peab olema ostu sooritades selge, mida ta endale kotti pistab. Kokkuvõtteks tahan lihtsalt öelda – enne, kui me ei suuda seadusandlikul tasandil mingisuguseidki lihatoodete kriteeriume paika panna ja kõike võib nimetada lihatooteks, seni on E-vabade lihatoodete valmistamine pigem lihatooturi eralõbu. Pigem ekstreemsport, kui äri. Paratamatult on lihast valmistatud lihatooted kõrge müügihinnaga ja nende müügi mahud ei ületa ilmselt mitte kunagi lihalaadsete toodete oma.

*1968 a. kirjutas *New England Journal of Medicine* ajakirjas keegi meditsiinidoktor nähtusest, mis vaevasid mõningaid Hiina restorani (eriti põhjapoolse köökide puhul) külastajaid. 15-20 minutit pärast restoranis käiku tundsid nad teatavat uimasust, kuid mitte pohmelusele sarnast. Samuti valutas veidi kael ja käsivarred. Nimetus “Hiina restorani sündroom” oli sündinud. Põhjus selleks oli aga väga lihtne. Nimelt kasutatakse Aasia köökides toidulisandit MSG - Monosodium glutamaat, mis paneb mõningatel inimestel pea valutama. MSG on tuntud toidulisand, mis Euroopa Liidus on üks nn. E-ainetest (E621).

Ebakindlus Euroopa munaturul

Jarno Hermet, Linnu Talu

Viimased poolteist aastad on Euroopa Liidu ja sealhulgas ka Eesti kanamunade tootjad olnud väga keerulises seisus. Põhjuseks ületootmine Euroopas ning munade hinnalangus vaatamata söödahindade drastilisele tõusule. See on omakorda tingitud uuest, peatselt jõustuvatest munakanade pidamise nõuetest ning nende sätete järgimisest või siis ennustatavast mittejärgimisest. Euroopa Liidu nõukogu direktiiv nr 1999/74/EÜ 19. juulist 1999.a sätestas munakanade kaitse miinimumnõuded. Direktiiv anti välja taludes ja farmides peetavate lindude heaolu tagamiseks, et võimaldada neil järgida füsioloogilisi ja etoloogilisi vajadusi. Selle direktiiviga keelustati perspektiivis munakanade pidamine täiustamata puurides alates 1. jaanuarist 2012. Seega vaadati toona ette ca 12 aastat ning samapalju anti aega munatootjatele nõuetega kohanemiseks ja investeeringute tegemiseks. Nüüd on see aeg kätte jõudmas ja ning osa EL-i linnukasvatajatest ei jõua ilmselgelt neid nõudeid täita.

Nimelt tohib 1. jaanuarist 2012 munakanu pidada täiustatud puurides, kus on kana kohta vähemalt 750 cm² pinda. Seni võis kanu pidada puurides pinnaga 550 cm² kana kohta. Lisaks peab puuris olema pesa, mida praktika kohaselt ka-

sutab ca 80% kanadest munemiseks. Uutes puurides peab olema veel ka allapanuga siblimisala, mis meenutab plastikust karedat jalamatti ja kus siblimismaterjalina saab kasutada näiteks saepuru, jõusööta ja muud sõmerat materjali. Täiustatud puurides on ka veel õrred, kus ruumi 15 cm kana kohta ning puurid peavad olema varustatud sobivate vahenditega varbaküüniste kulutamiseks. Linnukasvatajad ise kutsuvad neid vahendeid naljatlemisi küüneviilideks.

Probleemiks on osade tootjate võimetus või hoolimatus enda farmid uute nõuetega kooskõlla viia. Enamikus Euroopa linnufarmides on vastavad investeeringud uutesse seadmetesse tehtud, kuid suurusjärgus 15-20% kanadest jääb endiselt mittenõuetekohastes seadmetesse.

Näiteks Kreeka, Portugal, Bulgaaria, Küpros, Rumeenia, Hispaania ja Tšehhi puhul on selge, et need riigid ei saa täielikult nõuetele vastama. Ka Eestis ei saa olema kõik kanad nõuetekohastes seadmetes. Veel aasta tagasi oli 509-miljonilisest munakanade koguarvust EL-s vanades puurides 32,4%. Kuna Euroopa munatoodang on viimasel ajal olnud väga suur, siis vähenes import EL-i sel aastal ligi 60% 2010. aastaga võrreldes

ja eksport suurenes 34,4%. 2011. aasta munade import on EL-s viimase 15 aasta madalaim. Ületootmise on põhjustanud asjaolu, et uued puurid soetanud farmid on seadmetesse tehtud investeeringute efektiivsemaks tagasiteenimiseks senisest märksa enam kanakohti loonud ning kõik vanades seadmetes pidajad võtavad samuti viimast, st hoides kanu munemas nii kaua kui võimalik. Nende hulgas on farmereid, kes uuest aastast tootmise lõpetavad, kuna pole investeeringuid teinud. Lisaks on nn Araabia kevadest tingitud rahutuste tõttu osaliselt ära langenud eksportturud Põhja-Aafrikas.

Seetõttu on Euroopa Liit praegusel hetkel silmitsi keerulise probleemiga, kus arvestatav hulk vanades puurides toodetavaid munasid saavad uuest aastast olema turul keelatud. Kuid see kogus on niivõrd suur, et selle hävitamisele majandussurutise, eurotsooni probleemide ja toidunappuse tõttu ei ole kohane mõelda. Samas ei saa nende müümist lubada, kuna see kahjustaks konkurentsi ning oleks ebaaus tootjate suhtes, kes on kõik kallid investeeringud teinud ja peavad võistlema tootjatega, kes selle arvelt kõvasti raha kokku hoidnud. EL-i tootjad heidavad eeskätt Euroopa Komisjonile ette pikaajalist probleemi möödavaatamist ning vähest proaktiivsust, kuna juba mitu aastat on olnud selge, et osa tootjaid ei suuda nõudeid täita ning nüüd, nn 12-ndal tunnil tuleb leida olukorrale lahendusi.

Tootjad on viimaste aastate jooksul korduvalt juhtinud peatselt tekkivale probleemile tähelepanu ning taotlenud ka vanade puuride keelustamisele pikendust, mida aga ei ole antud. Ebaseaduslike munade hävitamine või nende eranditu eksport Euroopa Liidust põhjustaks omakorda üüratu munade puudujäägi Euroopas, mida ei taheta kohaliku tootmise säilitamise nimel kuidagi import-toodangule loovutada kartes, et seda turuosa ei saada enam kunagi tagasi. EL-i tootjad, olles tihti ka eriarvamustel, tegid hiljuti Euroopa Komisjonile ühise ettepaneku lubada neil tootjail, kel investeeringute tegemine käsil ja tingimata soovivad munade tootmisega jätkata, pidada vanades puurides kanu veel ühe, 2011.a. alanud tootmistsükli võrra ning kooskõlastada oma investeerimisplaanid nõuete täitmist kontrollivate ametkondadega. Lisaks pandi tootjate poolt ette, et vanades puurides toodetud mune võib ainult müüa liikmesriigi piires munatööstustele.

Loodetavasti on tehtud ettepanekud Euroopa Komisjonis arutlusel, sest väljapääs tuleb leida, kuigi õiguslikke vahendeid selleks napib. Vastasel korral tuleb hävitada ca 75-100 miljonit munakana, mis ei ole ilmselgelt mõistlik tegu. Euroopa Liidu tootjad loodavad igal juhul olukorra normaliseerumisele ning tulutoova munatootmise taastumisele lähikuude jooksul.

OLUKORD SEALIHASEKTORIS

Einar Jakobi, Viru Lihaühistu

2011. aasta raske algus teraviljapuudusest tingitud kõrge söödahinnaga (kuni 230 EUR/T sööda-teravilja eest) oli seakasvatajatele tõsiseks probleemiks oma tegevuse jätkamisel.

Kuigi olukord normaliseerus suvel, kui liha hind oli tõusnud ja saagiprognosis suhteliselt head, oli see mõjutanud päris paljude EL riikide sigade arvukust kahanemise suunas, seda eriti põhi- karja osas. Rootsis näiteks vähenes sigade koguarv vähemalt 10%. Euroopas tervikuna sattus löögi alla põhikari, mille keskmine vähenemine võrreldes 2010. aastaga oli 4,5%.

Muutuseid karja struktuuris EL-s 2011 võrreldes 2010. aastaga:

KOGU KARI	-0,5%
PÕRSAD	+0,8%
KESIKUD	-1,0%
NUUMIKUD	-0,2%
EMISED	-4,5%

Samas on toodud andmetest näha, et rõhku on pandud efektiivsusele, suurendades pesakonna suurust, mille tulemusena põhikarja vähenemine pole oluliselt mõjutanud kogu sigade arvu.

Keskmine hind on Euroopas tõusnud võrreldes 2010. aastaga +7,3% tasemele 150,55 EUR/T.

Ebatavaline on sellel aastal hinna püsimine kõrge tasemel vastupidiselt eelnevatele aastatele, kui hind hakkas langema 4. kvartalis ning jõudis tagasi endisele tasemele alles järgneva aasta 2. kvartalis. Suuresti on see tingitud järjest kasvavast lihaekspordist Aasia riikidesse, mille tõttu ei tekkinud ka kardetud hinnalangust sekkumisvarude turule paiskamisel. Alljärgnevalt prognoositav hinnavõrdlus eelmise aastaga annab kindlust hinna püsimisel:

	2011/2012	2010/2011	hinnamuutus %
3.KVARTAL	151,87	148,22	+2,5%
4.KVARTAL	147,81	138,23	+6,9%
1.KVARTAL	143,94	142,81	+0,8%

Kui eksport Aiasse jätkub samades mahtudes, siis võib loota hinna püsimist, millele aitab kaasa ka asjaolu et sellel aastal on esimest korda Euroopa hinnatase sama USA ja Brasiilia hinnatasemega. Aasia nõudlus on eelkõige kasvanud tänu Hiinale ja Hong-Kongile, kus tarbijaskonna kasvav ostuvõime on kujundamas uusi toitmisharjumisi liha ja piimatoodete kasuks. Suuremad lihaekspordi kohad EL jaoks on:

VENEMAA ekspordi kasv võrreldes 2010 -ga	7%
HONG-KONG	35%
HIINA	95%
LÕUNA-KOREA	113%
FILIPIINID	89%
ANGOLA	50%

Liigooptimistlikku prognoosi jahutab pisut teraviljahinna tõus peaaegu samale tasemele eelmise aasta hindadega küündides odra eest 180 EUR/T. Eriline on käesolev aasta muidugi nisu madalama hinna tõttu (umbes -10 EUR/T odavam kui oder), mis on otseselt tingitud suuremate nisu külvipindadest ning korralikest saakidest põhilistes nisumaades nagu Ukraina, Venemaa jne. Tervikuna on kogu maailmas nisu ja maisi saagid head ning seetõttu ei ekspordi ka EL nisu arvestatavates kogustes. Piisavad laovarud lubavad nisu hinna hoida madalal kogu hooaja. Seda ei saa küll väita odra kohta, mida eksporditakse EL-st rohkem kui teisi teravilju. Kuid üldkokkuvõttes peaks viljavarud selleks aastaks olema piisavad ning kui spekulantide poolt tekitatud odrapuudus tõstab söödaodra hinda, siis on seakasvatajatel võimalus söödatsioonid ümber mängida nisule, mis odava proteiinina peaks andma rahuldavaid tulemusi. Samas on ka soja saagid käesoleval aastal 11% suuremad võrreldes eelmise aastaga, nii et soja hind peaks püsima ka normaalsel tasemel. Kui liha hinna prognoosid püsivad ja teravilja hind ei tõuse praegustest tasemetest kõrgemale, siis on seakasvatajatel võimalus 2011/2012 talv üle elada tunduvalt paremate tulemustega kui eelnev aasta.

Eesti lambalihaturg novembris 2011

Ell Sellis, Külli Vikat

Eesti Lambakasvatajate Selts (ELaS)

2010. aasta ülevaade algas järgneva infoga.

Eesti lambasektori olukord on jätkuvalt sarnane olukorrale kogu Euroopa Liidus. Sõltumata põllumajandustoetustest on tootmiskulud lamabakasvatauses suhteliselt kõrged. Kui nn Vana-Euroopa lihahind on jäänud püsima 1997. aasta tasemele, aga tootmiskulud suurenenud 50%.

Olenemata sellest, et EL-s tarbitakse lambaliha rohkem kui seda toodetakse, langeb lammaste arv jätkuvalt EL keskmisena (7%) aastas.

Seda põhjustavad :

- Järjest kasvav bürokraatia ja sektori ebapopulaarsus noorte seas.
- Lambaliha on põhjendamatult vähe populaarne nooremate tarbijate hulgas.
- Euroopa Liidu tootjatele kehtivad tootmist piiravad euronormid, mis pole kohustuslikud ühelegi lambaliha EL-i eksportivale maale.

Aasta jooksul pole mitte midagi selles osas muutunud. Eriti koomiline on olukord elektrooniliste kõrvamärkidega. Kui ülejäänud nõudeid saab veel võib-olla kuidagi põhjendada lammaste heaolu või keskkonnakaitsega, siis siin on asi päris naeruväärne. Näiteks lammaste Belgiast Eestisse toomisel tellib sealne farmer uued kõrvamärgid ainult sellepärast, et EL-i sisene regulatsioon nii nõuab. Tema ise oma farmis elektroonilisi kõrvamärke lugeda ei saa. Ostja Eestis samuti mitte. Eestist eluslambaid välja müües tellib sinne talunik oma lammastele elektroonilised kõrvamärgid. Oma talus tal nende lugemiseks võimalust ei ole. Uus omanik Leedus samuti neid numbreid lugeda ei saa, aga on nõus, et need tellitakse, sest EL sisene regulatsioon nõuab nii. Ühe lamba elektrooniline märgistamine maksab 3,68€ (ilma kulutusteta transpordile), mis näiteks lihalammast elusalt müües on heal juhul võrdne 2 kilo hinnaga ja moodustab ca 5% lamba hinnast. Lisaks tuleb elektroonilist

kõrvamärki asendusmargina liiga kaua oodata, vähemalt 2-3 nädalat.

Eestis on PRIA andmetel 83 000 lammast (artikli kirjutamise ajal). 90% lammastest on karjades, kus on vähem kui 500 looma. Tänu karjade väiksusele pole tootmine efektiivne ja nii jääb lambaliha hind konkurentsis kõvasti alla. Samas, kui hinnata lambakasvatusest tulenevat lisaväärtust (hooldatud maastikud ja poollooduslikud kooslused, mahedalt toodetud lambaliha, maaelanike toimetulek ja tööhõive, lastega perede puhul veel kasvatuslik lisaväärtus), ei julge küll väita, et väiketootmine lambakasvatases tuleks lõpetada või seda lõputult takistada. Sageli on just lammaste jõudluskontrolli- ja aretuskarjad (11) need, kus 1000 põhikarja utte taga ei aeta. Lammaste jõudluskontrolli viivad läbi 33 karja, mis lammaste koguarvust on ca 6%. Teistele lambakasvatajatele tuleb sealt paljundusmaterjal.

Eesti saarte väikeste karjade omanikud hoiavad praegu veel elus omanäolist suvist lammaste laidudel ja väikesaartel karjatamise traditsiooni.

Lambakasvatavad on oma õppereisidel näinud, et 60-100 pealine põhikari võimaldab vanas Euroopas ühel talupere liikmel lambakasvatusest elatuda ja soetada tehnikat, mis meie väiketootjale võimalik ei ole. Eesti lambakasvatajale peaks täiendavaks toeks olema keskkonnatoetused meie paljukiidetud säilinud loodusmaastikus toimetades. Tekib küsimus – ja mitte ainult lambakasvatajatel – kui EL põllumajanduspoliitika on ühtne, siis mida õigupoolest tähendab sõna “ühtne”

2011. aastal toodi Eestisse lambaste tõumaterjali Saksamaalt. ELaS -ile teadaolevalt jätkub lambaliha eksport Soome, lisandunud on Taani ja lihalammaste elusmüük Belgiasse ja Türgi.

Kõrvalt vaadates spontaanselt tekkis 2011. a. sügisel lambakasvatajal võimalus müüa lihatal-

lesid elusalt Türki hinnaga 1,6 eurot/kg. Sellele vastas Eesti Lambakasvatajate Selts kiirete hinnakokkulepetega ja suudab hetkel pakkuda lihatalle eest hinda 1,85 eluskaalu/kg.

Ekspordi korraldamisel on takistuseks taas lammaste kasvatamine väikestes karjades. Keeruline on korraldada lammaste transporti kogumiskeskustesse. Kui jääb jõusse rangemalt rakendunud reegel 1 veok – 1 talu – kogumiskeskus – eksport, siis lambakasvataja veab oma lambaid hinnaga ca 50 km ja lammas. Kui müüki on pakkuda 10-20 talle, siis saab suurem osa nende eest saadavast rahast enne otsa, kui lambad registreeritud loomaveokiga kogumispunkti jõuavad.

Eriti keeruline on eksport saartelt. Vanemaaliste karjakasvatajate puhul lisandub täiendav argument lambakasvatusega lõpetamiseks.

Pikemalt seletamata saab siinkohal kinnitada, et paber kannatab kõike ja aus kaupleja ei suuda neis tingimustes pakkuda lambakasvatajale väärilist hinda.

Kokkuvõtteks: jätkuvalt võib tõdeda nagu eelmiselgi aastal, et takistused Eesti lambakasvatuses pole kuhugi kadunud, aga ometi tahaks loota, et lambakasvatusel Eestis on perspektiiv – lihatootmises, maastikuhoolduses ja maaelanike tööhõives.

Lihaveisekasvatus aastal 2011

Aldo Vaan, Eesti Lihaveisekasvatajate Selts

Viimase üheksa aasta jooksul on Eestimaa lihaveiste arvukus kasvanud ligi kuus korda ja jõudnud oktoobrikuu keskpaigaks 46330 loomani. Viimase aastaga on lisandunud 5824 lihaveist, arvukuse juurdekasv 14,4%. Tõenäoliselt juba järgmisel aastal ületab lihaveiste koguarv 50 tuhande piiri. Milline teine põllumajandusharu on nii jõudsalt arenenud? Mis on sellise kasvu tagamaad ja kui suureks võib tulevikus lihaveiste arv Eestimaal kasvada? Lihaveisekasvatuse populaarsuse põhjustena ja muude päevateemadena võib kirjeldada järgmiseid asjaolusid:

1. Lihaveisekasvatusega alustamine ja tegelemine ei nõua nii suuri investeeringuid tootmisvahenditesse, eriti tootmishoonetesse, kui piimakarjakasvatus. Põhimõtteliselt võiksid lihaveised talvel elada ka metsatukas, tähtis on, et nad süüa ja juua saavad. Kuigi PRIA poolt jagatavate toetuste abil on lihaveisekasvatajad hakanud renoveerima ja ehitanud ka mitmeid uusi, kohati kallihinnalisi külmlautu lihaveiste tarbeks.
2. Lihaveisekasvataja saab oma tööaega paindlikumalt planeerida. Ei pea ärkama hommikul kell neli või viis. Vasikas tühjendab ise õigel

ajal ema udara. Tõsiasi on see, et viimasel ajal on edumeelsed põllumehed muretsenud lüpsja asemele kallihinnalise roboti.

3. Viimase 15 aasta piimakriisid, s.o. aeg-ajalt madal piima kokkuostuhind, pikale veninud maksed piimatootjale tema toodangu eest, väikeste piimatootjate teisejärgulisus (madalam hind) ja piimatööstuste pankrotid, on kasvatanud jõudsalt lihaveisekasvatajate ja lihaveiste arvu. Paljud maale jäänud noored ei taha piimaga jännata, nii nagu tegid nende vanemad.
4. Eestimaal on piisavalt palju rohumaid, rannakarjamaid, poollooduslikke kooslusi, metsaaluseid, jõeluhtasid jne., mis saavad just tänu lihaveistele edukalt hooldatud. Kuid nende kasutuselevõtu potentsiaal on veel suur. Kui lõpetataks ära nn. euroheina tootmine purustamise teel ja suurte toetuste maksmine selliselt "hooldatud" maade eest, siis võiks Eestimaal lihaveiste arvukus tõusta lähiajal 100 tuhandeni.
5. Lihaveisekasvatajatel on tugev ühtne esindusorganisatsioon Eesti Lihaveisekasvatajate Seltsi näol. Seltsi liikmete arv on hetkel 284. Seltsi liikmetele kuulub valdav osa Eestimaa lihaveistest. Seltsi on koondunud nii suurte karjade (300-400 veist) kui ka väikeste karjade omanikud. Koos on lihtsam ja tulusam oma majanduslikku tegevust planeerida: aretusmaterjali muretsemine, tootmiseks vajalike sisendite ost läbi tulundusühistu Farm In (loodi augustis), tapaloomade müük kohalikele lihatööstustele ja Türgi.
6. Lisaks Eesti Lihaveisekasvatajate Seltsile tegutseb aktiivselt MTÜ Liivimaa Lihaveis, mis koondab 11 lihaveisekasvatajat. Ühingu liikmetel on kokku 4000 looma (põhiliselt herefordid ja angused) ja hooldatakse 10000 ha maad. Toodang (5 looma nädalas) tapetakse teenustööna Valga Lihakobinaadis, turustatakse Liivimaa Lihaveise kaubamärgi all jaekaubanduses (Tallinna Sadamaturg, Haabersti ja Musatakivi Rimi lett „Talu toidab“, Tartu Kaubamaja Toidumaailm jne) ja paljudes restoranides. Ühingu juhatuse eestvedamisel on 2010. aastal toimunud kaks lihaveise kasutamisele suunatud kokkade koolitust ja koostöös Kulinaaria Instituudiga neli veiselihaakadeemiat (Tartu Maamess,

Põlva Ökofestival, Jämeda Talupäevad ja Luige Sügislaad).

7. Eestimaalane sööb väga vähe veiseliha. Aastas tarbitakse Eestimaa iga elaniku kohta 15-17 kg veiseliha, Rootsis 37-39kg, Argentiinas 88-90kg. Põhjusena võiks nimetada tarbimisharjumuse puudumist, kuna kulinaarse töötlemise oskus on perenaistel puudulik ja kvaliteetse veiseliha hind on kõrgem kui sealihal. Küllap tõuseb ka sealihahind, sest söödate-ravilja hind on juba teist sügist märgatavalt kõrgem kui 3-4 aasta eest. Perenaiste ja kokkade koolitamisega tuleb aga järjepidevalt tegeleda. Seda ülesannet püüavadki täita nii lihakombinaadid (retseptid veiselihapakenditel) kui ka lihaveisekasvatajad (MTÜ Liivimaa Lihaveis). Küllap jõuame veiseliha tarbimisel ka Skandinaaviamaade tasemele.
8. Euroopas veiseliha tootmine väheneb. Euroopa Komisjon prognoosib 2012. aastal Euroopas veiselihatootmise 2% langust. Veiseliha hind on aga jätkuvalt tõusmas. Mõni nädal tagasi oli R3 klassi veiserümba keskmine kokkuostuhind Euroopas 3.66 EUR/kg, paar kuud tagasi 3.53 EUR/kg. Kas hinnatõusu on põhjustanud ka Prantsusmaa turu avamine Türgi kokkuostajate jaoks?
9. Teist aasta jätkub Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistu vahendusel lihaveiste eksport Türgi. Tapapullide eluskaalu hind on 1.95 EUR/kg, nuumapullidel 2.70 EUR/kg. Sellise hinnaga tapapulli müües võidab kasvataja 600 kg pulli pealt 90-145 EUR-i võrreldes müügiga Eestimaa tapamajja, näiteks Rakvere Lihakombinaati (kui rümbasaagis on 55 % ja klass R). Tingituna Türgi ekspordist on 2011. aastal Rakveres tapetavate ja kaubamärgi „Eesti Lihaveis“ all turustatavate lihaveiste nädalane kokkuost vaid 20 looma (eelmisel aastal 40 looma), suvekuudel ei suudetud varuda sedagi kogust. Veisekasvatajad ootasid türklaste poolt tapapullide kokkuostu algust. 2011. aastal on Türgi müüdud ETKÜ kaudu ligi 5000 tapa- ja nuumpulli, neist ligi 1800 lihalooma (umbes pooled on tapapullid).
10. Suureneb maheliha tootmine, kuigi Eestimaal praegu mahelihaloormade müügi eest sama kõrget hinda ei saa, kui müües loomi Türgi. Märjamaa Lihatoöstus ostab umbes 110 looma kuus, neist 60% on maheveised.

Kevadel tekkisid Poolas messil olles MTÜ-l Eesti Mahe kontaktid taanlastega ja nüüdseks juba mitmendat kuud eksporditakse mahelihatoodangut Taani.

11. Paljud lihaveisekasvatajad on parandanud oma karja tõulisust, ostes piiri tagant sisse kallist tõumaterjali. ETKÜ kaudu on 2011. aastal ostetud 177 tõumullikat: 155 simmentali, 22 heledat akviteeni, ja 25 tõupulli: 3 saroleed, 5 limusiini, 8 simmentali, 3 herefordi, 1 hele akviteen, 4 aberdiini ja 1 belgia sinine. On heameel tõdeda, et põllumajandusministeerium toetas 2011. aastal tõuloomade ostu ETKÜ kaudu ca ühe miljoni krooniga. Loodame, et ka 2012. aastaks leiab põllumajandusministeerium ja põllumajandusminister rahalisi vahendeid lihaveiste tõumaterjali muretsemiseks arenenud lihaveisekasvatamaadest. On märkimisväärne, et kümne aastaga on piiri tagant imporditud Eestisse üle 1700 puhtatõulise lihalooma.
12. Kuna aasta-aastalt on suurenenud puhtatõuliste lihaveiste arvukus ja parimat hinda saab kasvataja tõuloomade müügist, siis on jõudsalt kasvanud jõudluskontrollis olevate karjade arv. 2011. aastal on jõudluskontrolliga liitunud 45 kasvatajat, kokku on jõudluskontrollialuseid karju 215. Aasta alguses oli jõudluskontrollis 16967 puhtatõulist lihalooma, neist 6132 ammlehma ja 6517 lehmikut (tabel Jõudluskontroll).
13. 2011. aastal sai 24617 ammlehma eest toetust 1423 lihaveisekasvatajat, ühikumääraga 79,24 EUR-i loom. 2010. aastal oli ammlehmatoetuse taotlejaid 1378, taotleli 20817 loomale. Euroopa Liiduga liitumisel anti meile (Eestile) kvoot aga 13416 ammele. Toetuse suurus ühe looma kohta jääb iga aastaga väiksemaks. Millised arvud on läbirääkimiste aluseks järgnevatks toetuste perioodiks?

Lõpetuseks: Nautigem kvaliteetset Eestimaal kasvatatud lihaveisest valmistatud toodangut!

1. Lihaveiste arv tõugude lõikes

Tõug	2010	2011	Arvukuse muutus	
			arvuliselt	protsent
AB	10642	11572	930	8,7
AU	11	14	3	27
BA	1645	1881	236	14,3
BB	1758	1696	-62	-3,5
CH	2222	2775	553	24,9
DE	17	19	2	11,8
GA	44	58	14	31,8
HC	1534	2097	563	36,7
HF	10449	11972	1523	14,6
LI	9114	10205	1091	12
PI	406	419	13	3,2
SH	3	12	9	300
SI	2660	3609	949	35,7

2. Lihaveiste üldarv ja ammlehmade arv maakondade lõikes

Maakond	Lihaveiste arv		Ammlehmade arv	
	2010	2011	2010	2011
Harjumaa	2850	2809	900	874
Hiiumaa	3091	3362	988	1110
Ida-Virumaa	1243	1396	354	461
Jõgevamaa	1210	1345	417	458
Järvamaa	1850	1938	431	476
Läänemaa	4842	5425	1543	1743
L-Virumaa	3403	3882	1081	1225
Põlvamaa	1312	1362	309	372
Pärnumaa	3705	4399	1120	1365
Raplamaa	4070	4563	1265	1377
Saaremaa	5241	5955	1604	1768
Tartumaa	694	719	224	230
Valgamaa	2007	2175	580	696
Viljandimaa	2515	2766	728	807
Võrumaa	2472	2571	811	938

3. Ammlehmade arv tõugude lõikes

Tõug	Ammlehmade arv	
	2010	2011
AB	3499	3885
AU	4	5
BA	291	361
BB	167	225
CH	494	581
HC	537	599
HF	3627	3977
LI	3058	3413
PI	175	185
SI	494	657
DE	7	6
GA	2	2

Konkurentidevaheline informatsiooni vahetamine: mis on lubatud ja mis keelatud

Tanel Kalas ja Kaisa Kuusk, Advokaadibüroo Raidla Lejins & Norcous

Klassikalise vabaturu üks põhipostulaate on absoluutne informatsiooni kättesaadavus. Laialdaselt kättesaadav informatsioon elimineerib informatsiooni asümmeetria erinevate turuosaliste vahel, mis võimaldab turgudel märksa efektiivsemalt toimida. Ettevõtetele muutub lihtsamaks ennast oma konkurentidega võrrelda ning tarbijatel on kergem teha valikuid. See omakorda vähendab tarbija seotust ühe tootjaga ning intensiivistab konkurentsi. Aga kas see on alati praktikas nii?

Paljudes turusituatsioonides toimib informatsiooni vahetamine just vastupidiselt ning konkurentidevaheline teabe vahetamine võib oluliselt konkurentsi pärssida. Kõige lihtsakoelisem näide seesuguse käitumise kohta on kartell, kus informatsiooni jagamise tulemusel lepivad suurt turujõudu omavad ettevõtjad kokku hinnapoliitikas ja/või turujaotuses. Tihtipeale jääb aga tähelepanuta, et ka konkreetset kokkulepet sõlmimata, kuid enda tegevuse kohta informatsiooni jagades, on võimalik toime panna konkurentsialane rikkumine või lausa kuritegu. Euroopa Kohus on hinnanud, et strateegiliselt kasuliku informatsiooni jagamine võib viia konkurentsi kahjustava tulemuseni ka konkreetset kokkulepet sõlmimata, kui selle informatsiooni jagamise tulemusel joonduvad ettevõtete tegevused sarnastele alustele, niimoodi vaba konkurentsi tingimustes olevaid riske eemaldades. Seesugune joondumine tekib kõige kergemini suhteliselt stabiilsel, läbipaistval, sümmeetrilisel ja kontsentreeritud turul, kus tegutseb vähe ettevõtteid. Seesugusel turul on kõige lihtsam jõuda ühise arusaamani koordineeritavast tegevusest ning edukalt seirata, kas ka teised „vaikivat“ kokkulepet järgivad.

Konkreetselt kokkuleppeta kooskõlastatud tegevus on võimalik üksnes siis, kui turuosalistel on üksteise tegevuse kohta piisav, olevikku kajastav teave, kuna muidu ei ole võimalik konkurentide tegevust jälgida. Nimelt peab konkureerivatel ettevõtetel olema võimalus koheselt koostööd

mittetegev konkurent avastada, et teda „karistada“ omapoolsete konkureerivate meetmetega. Vastasel korral kaotavad koostööd jätkavad ettevõtjad oma turuosa ning paratamatult kasumit. Konkurentide poolne „karistamine“ aga elimineerib tasu, mida esimene ettevõtja lootis koostööst kõrvalekaldumisest teenida. Seepärast mõtlevad ettevõtted kaks korda, kas nad kalduvad kooskõlastatud *status quo*-st kõrvale, kuna vaikiva koostöö tegemine on kõikide turuosaliste vahelisest konkurentsist kasulikum. Nagu näha on seesuguse vaikiva koostöö tegemise võtmeks informatsiooni olemasolu. Seepärast on ka tundliku, hiljutise ning konkreetse ettevõtte tegevust kajastava informatsiooni jagamine, mis suurendab turu läbipaistvust kontsentreeritud turul sellel määral, et iga konkureerimiskatse on konkurentide poolt koheselt avastatav, üldprintsipiina keelatud.

Kaubandus-ja Tööstuskoja statistika põhjal võib Eesti lihaturgu pidada üpris stabiilseks. Kuna 70-75% turust on koondunud kolme suurema ettevõtja kätte, on lihaturg pigem kontsentreeritud, olgugi, et ülejäänud veerand turgu jaotub suhteliselt ühtlaselt kümnekonna väikeettevõtte kätte. Sellele lisandub veel fakt, et Eesti väiksusest tulenevalt käivad konkureerivate ettevõtjate juhid paratamatult läbi nii professionaalselt kui ka vabal ajal, tahes või tahtmata sellistel puhkudel ka oma tegemistest rääkides. Nii ei ole palju vaja, et niigi üsna läbipaistval turul oleks piisaval määral informatsiooni, et ettevõtjad saaksid oma tegevustes joonduda ja niimoodi stabiilseid kasumeid teenida. Seetõttu peaksid kõik turuosalistes olema väga hoolsad, et mitte jagada informatsiooni, millel konkurentsireeglite järgi võib olla konkurentsi pärssiv mõju, kuna turustruktuuri tõttu on ettevõtjad tõenäoliselt niikuinii Konkurentsiameti pinga tähelepanu all.

Missugune informatsiooni jagamine on siis keelatud? Tavapärane konkurentide tegevuse jälgi-

mine ja nende hindadele ja muule tegevusele reageerimine ei ole keelatud ei kontsentreeritud turgude puhul ega tavakonkurentsitingimustes seni, kuni konkurentide vahel ei toimu kooskõlastatud tegevust või strateegilise informatsiooni vahetust. Seepärast tuleb lisaks turu struktuurile hinnata eelkõige vahetatava teabe olemust ning tema strateegilisust.

Nagu öeldud, keelatud on informatsiooni jagamine, mis muudab turu läbipaistvamaks või vähendab asümmeetriat turuosaliste vahel, mille tulemusel muutub kooskõlastatud tegevuse koordineerimine võimalikuks. Seega tuleks hoiduda igasugusest informatsiooni vahetusest, mis võimaldab teistel turuosalistel kiiremini/lihtsamini avastada konkurentide vaikivatest kokkulepetest kõrvalekaldumisi ning ette näha konkurentide tuleviku strateegiaid.

Kõige kõrgema tundlikkusega informatsioon käsitleb hindu. Hindade kohta jagatava teabe erikohtlemine on ka õigustatud, kuna hind on kõige tavalisem ja ilmsem konkureerimise viis. Teineteise informeerimine plaanitavast hinnatasemest võimaldab koostööd tegevatel konkurentidel jõuda ühise kõrgema hinnani kartmata, et selle tulemusel võiksid nad kaotada turuosa või et võiks puhkeda hinnasõda. Veelgi enam, on tõenäoline, et hinnakujundust kajastava informatsiooni jagamine ei toimu konkurentsi soodustavatel eesmärkidel või lihtsalt statistilisest huvist. Seetõttu on tulevase hindu puudutava info vahetamine peaaegu alati keelatud.

Lisaks hindasid puudutavale teabele võib piisava strateegilise iseloomuga olla ka turuosasid, kliente, turustamise plaane, käivet, investeringuid või muud taolist kajastav informatsioon. Siinkohal tuleb rõhutada, et informatsiooni strateegilisust tuleb hinnata konkreetset situatsiooni silmas pidades, mistõttu ei ole siinkohal võimalik esitleda täielikku nimekirja.

Üldiselt ei peeta strateegiliseks informatsiooniks teavet, mis kajastab minevikku ning on avalikkusele kättesaadav. Samas, kuna ka lähiminekü andmed võivad võimaldada tuleviku strateegiaid hinnata, muutub informatsioon üldiselt ajalooliseks alles siis, kui ta on vähemalt

aasta vana. Informatsiooni jagamise piirangud ei tähenda, et tootmisharusisesest statistika koostamine oleks alati keelatud. Keelatud on pigem seesuguse informatsiooni vahetamine, mis võimaldab individuaalse turuosalise käitumist tuvastada. Seni, kuni informatsioon on edastatud üldiselt, konkreetsete turuosaliste käitumist reetmata, ei ole informatsioon ohtlik. Samal ajal muutub üldise informatsiooni jagamine keelatuks, kui jagatud statistika põhjal on võimalik tuvastada konkreetsete turuosaliste kohta käiv teave.

Lõpetuseks on oluline mainida, et informatsiooni jagamine ei pea olema kahepoolne, et see muutuks keelatuks. Veelgi enam, kui ettevõtja osaleb näiteks ettevõtjate ühenduse, kus ettevõtjad avaldavad enda kohta käivat strateegilist teavet, võib ka informatsiooni mitteavaldanud turuosaline jääda süüdi konkurentsialases rikkumises. Nii on mõistlik situatsioonis, kui konkurendid suhtlevad teemadel, millel võib olla konkurentidele pärssiv mõju, või konkurent saadab teisele enda kohta tundlikku informatsiooni, vastata, et ei olda huvitatud seesugusest informatsioonist. Kui strateegilise informatsiooni vahetamine toimub ettevõtjate ühenduse koosolekul, siis oleks kõige targem seesuguse küsimuse arutamise juurest lahkuda ning oma lahkumine ka protokolli kanda. Konkurentidel ei maksaks teha ka koos avalikke avaldusi, kuidas nad näevad turu toimimist ette. Näiteks 2010. aastal avaldas Eesti Leivaliit, et leiva hind tõuseb 20%. Seepeale alustas Konkurentsiamet menetlust, kuna seesuguse avalduse alusel tekkis kahtlus, et turuosalisel olid välja töötanud ühtse hinnapoliitika ning individuaalsed turuosalisel said hinda tõsta kartmata, et sellele järgneb hinnasõda.

Niisiis, kuigi tavapärane konkurentide teineteise tegevusega kursihoidmine ei ole keelatud, on informatsiooni vahetamine väga delikaatne valdkond. Informatsiooni jagamisel tuleks jääda võimalikult üldsõnaliseks ja piirduda informatsiooniga, mis on avalikult kättesaadav või muutunud ajalooliseks. Lisaks tuleks jälgida, et ei satutaks vestlustesse, kus teised vestluspartnerid jagavad potentsiaalselt strateegilist informatsiooni, kuna vaikimist peetakse sellises situatsioonis tegevusega nõustumiseks.

[illegible]

[illegible]

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

J.VILMSI 53G, 10147 TALLINN

TEL 600 9349, FAKS 600 9350, E-POST: INFO@EPKK.EE

WWW.EPKK.EE

ISSN 1736-0919

